

Geleid vrijwilligerswerk onder de loep:

Een onderzoek naar de opbrengsten van geleid vrijwilligerswerk voor de deelnemers.

Student: Martijn Deijl

Studentnummer: 323137md

Begeleider: E. Snel

Masterscriptie

Studie: Sociologie, Master Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid

Datum: 18 november 2014

Inhoudsopgave

1. Introductie	blz. 3
De intreding van het geleid vrijwilligerswerk	blz. 3
Probleemstelling en onderzoeksvragen	blz. 4
Doel en relevantie	blz. 7
2. Theorie	blz. 8
Inbedding geleid vrijwilligerswerk	blz. 8
De gevolgen van langdurige werkloosheid	blz. 8
De effecten van vrijwilligerswerk	blz. 10
De negatieve effecten van dwang	blz. 13
Theoretisch onderbouwde verwachtingen	blz. 15
3. Methodologie	blz. 16
Onderzoeksmethoden: een case study	blz. 16
Verdere onderzoeksmethoden	blz. 16
De data	blz. 18
4. Maatschappelijke Inspanning in Rotterdam Pendrecht	blz. 20
Maatschappelijke Inspanning	blz. 20
De wijk Pendrecht en Pit010	blz. 21
De aard van het geleid vrijwilligerswerk	blz. 25
Opbrengsten geleid vrijwilligerswerk voor de uitkeringsontvanger	blz. 29
Ervaringen en waarderingen geleid vrijwilligerswerk	blz. 35
Contact tussen organisatie en vrijwilligers	blz. 41
Interactie met sociale dienst en implicaties hiervan	blz. 47
5. Conclusie en discussie	blz. 51
6. Literatuur	blz. 56
7. Bijlagen	blz. 59

1. De intreding van het geleid vrijwilligerswerk

Op 3 februari 2014 zijn het kabinet, de coalitiepartijen en de oppositiefracties D66, ChristenUnie en SGP het eens geworden over de aanpassingen van de bijstandsplannen en de Participatiewet. Een belangrijk onderdeel van deze nieuwe plannen is dat er van mensen die een uitkering ontvangen verwacht wordt dat zij een tegenprestatie leveren. De gemeenten mogen hierbij zelf gaan bepalen hoe deze tegenprestatie eruit ziet (de Volkskrant:2014). Deze aanpassingen refereren naar de Participatiewet, die volgens de verwachting van het kabinet in zal gaan op 1 januari 2015. In de Participatiewet worden Wet werk en bijstand (WWB) en de Wet sociale werkvoorziening (WSW) samengevoegd. Het doel van deze wet is om zo veel mogelijk mensen mee te laten doen aan werk (UWV:2014). Uitkeringsontvangers moeten dus op een bepaalde wijze maatschappelijk actief worden. In dit kader is het begrip 'geleid vrijwilligerswerk' ontwikkeld. Dit geleid vrijwilligerswerk wordt gedefinieerd als een inzet *“waarbij de deelname aan, of de voorwaarden waaronder en de wijze waarop wordt deelgenomen, door anderen geïnitieerd en/of ingericht worden”* (Hustinx et al.:2010: p.2). De manier waarop dit gebeurt, is aan de desbetreffende gemeente om te bepalen en kan zowel belonend als bestraffend zijn (Hustinx et al.:2010). Mensen in de bijstand kunnen dus verplicht worden vrijwilligerswerk te doen. Er zijn al aardig wat reacties gekomen op deze recente ontwikkeling. Zo heeft wethouder van Amsterdam Andrée van Es hierover gezegd dat zij vindt dat *“klanten bezig moeten zijn met hun terugkeer naar betaald werk, en niet boete hoeven te doen voor het feit dat ze geld ontvangen van de overheid”*(Volkskrant:2014). Zij is er dan ook van overtuigd dat deze maatregel contraproductief werkt.

De overheid ziet dit geleid vrijwilligerswerk als een opstapje naar betaald werk, een middel tegen sociale uitsluiting en een bijdrage aan sociale cohesie (Kampen:2010). Deze verplichting en stimulering van vrijwilligerswerk is te begrijpen en te duiden, wanneer er enkele ontwikkelingen binnen de verzorgingsstaat in ogenschouw worden genomen. Zo heeft er binnen de activerende verzorgingsstaat een verschuiving plaatsgevonden van rechten naar plichten en verantwoordelijkheden. Daarnaast wordt de actieve rol van de burger steeds belangrijker. Zo zouden uitkeringsontvangers hun uitkering op een actieve wijze moeten 'verdienen'. Verder heeft de collectieve verantwoordelijkheid binnen de verzorgingsstaat plaatsgemaakt voor een individuele verantwoordelijkheid, waarbij uitkeringsontvangers steeds meer zelf verantwoordelijk worden gesteld voor hun terugkeer op de arbeidsmarkt (Kampen:2010). Het gevolg van deze veranderingen is een activeringsbeleid, waarbij uitkeringsontvangers verplicht kunnen worden om vrijwilligerswerk

te doen en zodoende maatschappelijk actief te worden. De specifieke doelstellingen van dit beleid kunnen per gemeente verschillen¹.

In Rotterdam is dit beleid inmiddels gestart en heeft het de naam 'Maatschappelijke inspanning' gekregen. Dit is in 2011 gestart in zeven wijken (onder de naam 'Full Engagement') en in 2013 is dit uitgebreid met nog eens vijf wijken². De doelstelling van het activeringsbeleid in de gemeente Rotterdam is voornamelijk gericht op de *empowerment* van de werklozen. Deze *empowerment* behelst het vermogen van werklozen om de controle over hun eigen leven terug te krijgen (van Regenmortel:2008). Reïntegratie naar de arbeidsmarkt is dan ook niet het primaire doel van Maatschappelijke inspanning en de maatschappelijke functie van het geleid vrijwilligerswerk (zoals bijvoorbeeld empowerment) staat voorop bij de gemeente Rotterdam³. Er is bovendien in een eerdere evaluatie al aangetoond dat dit beleid niet heeft geleid tot een grotere uitstroom van bijstandsklanten (van der Aa:2012). Aangezien dit ook niet het primaire doel is van het geleid vrijwilligerswerk in Rotterdam, zal de focus van deze scriptie ergens anders liggen en wordt er onderzoek gedaan naar de opbrengsten, ervaringen en waarderingen van het vrijwilligerswerk. Dit zal onderzocht worden voor alle betrokken partijen, dus zowel voor de uitkeringsontvangers, als voor de betrokken vrijwilligersorganisaties.

Probleemstelling en onderzoeksvragen

In deze paragraaf zullen de probleemstelling en de onderzoeksvragen van dit onderzoek besproken worden. Deze zijn echter ingebed in de context van het geleid vrijwilligerswerk, vormgegeven door de gemeente Rotterdam. Het is dan ook zinvol om een uitleg te verschaffen over de context waarin de probleemstelling en de onderzoeksvragen onderzocht worden. Deze context is te plaatsen binnen het activeringsbeleid van de gemeente Rotterdam. Hier is in 2011 aan begonnen met een pilot, genaamd Full Engagement. Hierbij is er besloten dat de uitkeringsontvangers in zeven wijken in Rotterdam een tegenprestatie dienen te leveren voor hun uitkering. Dit beleid richt zich voornamelijk op de uitkeringsontvangers met een relatief grote afstand tot de arbeidsmarkt. Voor mensen met een relatief kleine afstand bestonden er immers al voldoende instrumenten, zoals Werkloont (van der Aa:2012). In 2012 is deze pilot uitgebreid met een aantal zgn. 'focus wijken' in Rotterdam Zuid en heeft het de naam 'Maatschappelijke inspanning' gekregen. Binnen deze pilot wordt zelfredzaamheid en de maatschappelijke functie van vrijwilligerswerk centraal gesteld.

---

¹ Deze verschillende doelstellingen zullen in het theoretisch kader van dit onderzoeksvoorstel besproken worden.

² Dit zijn de wijken Bloemhof Noord, Tarwewijk, Oud Crooswijk, Oude Noorden, Tussendijken, Overschie en Pendrecht Noord. In 2013 zijn daar nog vijf wijken uit Rotterdam Zuid aan toegevoegd (Gemeente Rotterdam:2014).

³N.a.v. een mondelinge mededeling van Nico van Wijk, initiatiefnemer van het project Maatschappelijke inspanning.

Daarnaast gaat dit project uit van het idee dat ondersteuning vanuit de gemeente (bijvoorbeeld in de vorm van een uitkering) altijd tijdelijk is. Rotterdammers kunnen iets en doen iets, voor zichzelf en voor de stad, of dit nu door middel van een baan, opleiding of maatschappelijk nuttig werk is (Burgerpanel Rotterdam:2013). De gevolgen van deze aanpak blijven echter enigszins onduidelijk. Eerder onderzoek heeft zich in dit kader namelijk uitsluitend gericht op de implicaties die geleid vrijwilligers heeft voor de uitkeringsontvangers zelf (vgl. Kampen:2010, Kampen:2013, Elshout et al.:2013, van der Aa:2012). De implicaties voor de betrokken organisaties waar de vrijwilligers het vrijwilligerswerk doen, blijven onderbelicht. Daarnaast heeft eerder evaluatieonderzoek van de pilot 'Full Engagement' uitsluitend gekeken naar kwantitatieve, harde gegevens, zoals de uitstroom naar betaald werk en de overige participatie van de geleide vrijwilligers (van der Aa:2012). De ervaringen, waarderingen en inhoud van de inspanning van de uitkeringsontvangers blijven onderbelicht, net als de interactie tussen de geleide vrijwilligers en de betrokken organisaties. Daarnaast heeft het evaluatieonderzoek van van der Aa (2012) zich niet gericht op de implicaties die geleid vrijwilligerswerk kan hebben in termen van tegenwicht aan de negatieve gevolgen van langdurige werkloosheid waar werklozen mee te maken hebben. Dit is, in tegenstelling tot andere gebieden in Nederland (vgl. Kampen:2010, Kampen:2013, Elshout et al.:2013), nog niet voor de pilot Maatschappelijke Inspanning in Rotterdam onderzocht, terwijl ook dit één van de doelstellingen is die de gemeente Rotterdam voor ogen heeft⁴. Zo kan langdurige werkloosheid tot een complexe problematiek leiden waarin werklozen te maken hebben met zaken als sociaal isolement (Tazelaar & Sprengers:2004), minder geluk en gezondheid (SCP:2009) en psychische en fysieke ongemakken (Fons:2010). Het geleid vrijwilligerswerk zou deze complexe problematiek (deels) moeten doorbreken, echter een evaluatie hiervan ontbreekt tot op heden. De eerdere evaluatie van van der Aa (2012) was immers gericht op de uitstroom naar betaald werk en niet op de ervaringen en inhoud van de inspanning van de uitkeringsontvangers en de interacties tussen de partijen die bij deze pilot betrokken zijn. Wanneer een optimale samenwerking gerealiseerd wenst te worden, is het van belang om inzicht in deze zaken te krijgen. Immers, een optimale samenwerking zal tot een optimaal resultaat leiden. Uit deze vragen en gaten in de bestaande literatuur, vloeien de volgende probleemstellingen en onderzoeksvragen omtrent het geleid vrijwilligerswerk in Rotterdam dan ook voort.

1. Wat levert geleid vrijwilligerswerk van Rotterdamse uitkeringsontvangers op voor de uitkeringsontvangers en hoe ervaren en waarderen zowel de uitkeringsontvangers als de organisaties deze 'verplichte inzet'?

---

⁴ N.a.v. een mondelinge mededeling van Nico van Wijk, initiatiefnemer van het project Maatschappelijke inspanning.

2. Hoe kunnen eventuele verschillen tussen ervaringen en waarderingen van verschillende groepen verklaard worden?

De hierboven geformuleerde probleemstellingen leiden tot vijf expliciete onderzoeksvragen voor deze scriptie:

- Wat is de aard van geleid vrijwilligerswerk van uitkeringsontvangers in de buurt (m.a.w. wat doen ze voor vrijwilligerswerk en/of mantelzorg)?
- Wat levert geleid vrijwilligerswerk op voor de uitkeringsontvangers (in termen van zelfredzaamheid)?
- Hoe ervaren en waarderen uitkeringsontvangers, organisaties het geleid vrijwilligerswerk?
- Hoe verlopen de contacten tussen actief geworden uitkeringsontvangers en de organisaties waarbinnen zij actief zijn?
- Wordt de opbrengst, ervaring en waardering van de “verplichte inzet” door uitkeringsontvangers bepaald door interacties, en de aard hiervan, met de sociale dienst en de organisaties?

Deze probleemstelling bestaat uit drie verschillende elementen. In de eerste plaats worden de opbrengsten van het geleid vrijwilligers voor de uitkeringsontvangers zelf onderzocht. De ontwikkelingen die zij ervaren op belangrijke domeinen van hun leven staan hierbij centraal. Het idee hierachter is, dat het geleid vrijwilligerswerk hen helpt te ontsnappen aan de negatieve consequenties die langdurige werkloosheid met zich meebrengt⁵. Wanneer de opbrengsten van het geleid vrijwilligerswerk voor de uitkeringsontvangers onderzocht worden, zal er gekeken worden naar de mate waarin het geleid vrijwilligerswerk fungeert als verzachting van of tegenwicht aan deze negatieve gevolgen. In de tweede plaats worden de ervaringen en waarderingen van zowel de uitkeringsontvangers als de vrijwilligersorganisaties onderzocht. Hierdoor kan er een breder beeld ontwikkeld worden over de ervaringen en waarderingen van de ‘verplichte inzet’, aangezien er wordt gekeken naar de ervaringen en waarderingen van alle betrokken partijen. Tenslotte wordt er gezocht naar een verklaring voor de onderzochte opbrengsten, ervaringen en waarderingen van de betrokken partijen. Naar verwachting zal deze verklaring gevonden kunnen worden in de interactie tussen de betrokken partijen en de manier waarop de ‘verplichte inzet’ door de vrijwilligersorganisatie en, voornamelijk, de sociale dienst wordt uitgedragen (wordt het als een plicht uitgelegd, is er vrijheid in het kiezen van een vrijwilligersorganisatie etc.).

---

⁵ Deze gevolgen zullen in het theoretisch kader van dit onderzoeksvoorstel uitgebreid besproken worden.

Doelstellingen en relevantie

Doelstellingen

De doelstelling van dit onderzoek is in de eerste plaats om inzicht te verkrijgen in de activiteiten die actief geworden uitkeringsontvangers ondernemen tijdens het geleid vrijwilligerswerk. Daarnaast heeft dit onderzoek als doel om inzicht te verkrijgen in de manier waarop de ‘verplichte inzet’ van uitkeringsontvangers in de praktijk verloopt. Tenslotte poogt dit onderzoek inzicht te verkrijgen in de manier waarop alle betrokkenen (de actief geworden uitkeringsontvangers en de vrijwilligersorganisaties waar de uitkeringsontvangers functioneren) de ‘verplichte inzet’ van uitkeringsontvangers ervaren en waarderen. Het doel is om door middel van dit onderzoek inzicht te verkrijgen in deze drie domeinen van de ‘verplichte inzet’, wat voor een completer begrip van het geleid vrijwilligerswerk in Rotterdam kan zorgen.

Relevantie

Dit onderzoek is in de eerste plaats relevant in een maatschappelijke zin. Het biedt namelijk inzichten in de gevolgen van de Participatiewet, die per 1 januari 2015 in zal gaan. Het onderzoek kijkt naar de ervaringen, opbrengsten, waarderingen en gevolgen van deze nieuwe wet op het gebied van het geleid vrijwilligerswerk dat uitkeringsontvangers gaan verrichten. Het onderzoek kijkt hierbij naar alle betrokken partijen; zowel de gevolgen voor de uitkeringsontvangers zelf, als ook de gevolgen voor de vrijwilligersorganisaties worden onderzocht. Zodoende kan er lering getrokken worden uit dit onderzoek en wordt er inzicht verkregen in de praktische implicaties die deze wet heeft. Het kan dus als een evaluatie fungeren van het overheidsbeleid ten aanzien van de Participatiewet.

In de tweede plaats is dit onderzoek relevant in een wetenschappelijke zin. Door dit onderzoek wordt namelijk duidelijk of de gevolgen van langdurige werkloosheid worden doorbroken door het geleid vrijwilligerswerk. Verder is dit onderzoek een aanvulling op de bestaande literatuur. Zo heeft eerder onderzoek naar dit onderwerp zich uitsluitend gericht op de gevolgen voor de uitkeringsontvangers zelf (vgl. Kampen:2010, Kampen:2013, Elshout et al.:2013, van der Aa:2012). Dit onderzoek levert dan ook een bijdrage aan dit onderzoeksgebied door ook de gevolgen voor andere betrokken partijen van het geleid vrijwilligerswerk te onderzoeken. Op deze manier kan er een completer beeld gevormd worden over de praktische implicaties en gevolgen van het geleid vrijwilligerswerk en de 'verplichte inzet' die uitkeringsontvangers moeten leveren.

2. Inbedding geleid vrijwilligerswerk

In het theoretisch kader van dit onderzoeksvoorstel zullen allereerst de negatieve gevolgen van langdurige werkloosheid besproken worden. Hierbij wordt er gekeken naar de economische, sociale en overige negatieve consequenties die een langdurige werkloosheid met zich mee kan brengen. Het is relevant om deze gevolgen in kaart te brengen, aangezien op deze manier de situatie en de context waarin de uitkeringsontvangers over het algemeen leven helder is. Wanneer de levenssituatie van de uitkeringsontvangers helder is, kan er waarschijnlijk ook een beter begrip ontstaan wanneer zij worden geïnterviewd. Daarnaast is dit van belang, omdat het geleid vrijwilligerswerk zou moeten fungeren als tegenwicht aan deze gevolgen. Vervolgens zullen de effecten van vrijwilligerswerk en geleid vrijwilligerswerk besproken worden. Zo kan er in kaart gebracht worden welke gevolgen vrijwilligerswerk, met een ongedwongen karakter, kan hebben, ook op uitkeringsontvangers. Tenslotte wordt er gekeken naar de literatuur die ingaat op de negatieve effecten van dwang omtrent vrijwilligerswerk. Zodoende kan er in kaart worden gebracht wat de notie van dwang doet met de effecten die vrijwilligerswerk met zich meebrengt. Aangezien de Rotterdamse uitkeringsontvangers tevens een verplichte tegenprestatie voor hun uitkering moeten leveren, is het relevant om helder te hebben wat de gevolgen van deze notie van dwang kunnen zijn.

De gevolgen van langdurige werkloosheid

Tegenwoordig krijgt Nederland steeds meer te maken met werkloosheid. Door de economische crisis is de werkloosheid onder jongeren, en onder de rest van de beroepsbevolking, enorm gestegen (SCP:2009). Naast de economische onzekerheid en instabiliteit die werkloosheid met zich meebrengt, leidt langdurige werkloosheid ook tot negatieve sociale gevolgen. In Nederland kunnen werklozen aanspraak maken op een bijstandsuitkering. Hoe langer iemand echter in de bijstand zit, hoe groter de kans wordt dat die persoon met de negatieve sociale (en economische) gevolgen van werkloosheid geconfronteerd wordt (De Gier et al.:2008, Tazelaar& Sprengers:2004, Fons:2010, de Beer:2002). De Gier en collega's (2008) hebben onderzoek gedaan naar deze 'granieten kern', die meer dan 10 jaar en dus relatief lang in de bijstand zit. Als iemand namelijk kort in de bijstand zit, is de kans op succesvolle reïntegratie op de arbeidsmarkt relatief groot. Hoe langer iemand echter in de bijstand zit, hoe groter de afstand wordt tot een succesvolle terugkeer op de arbeidsmarkt. Daarnaast stellen de auteurs dat *"naarmate men langer een bijstandsuitkering heeft, nemen kansen op betaald werk af en gaat ook het verblijf in de bijstand hospitaliserend werken. Objectief gezien wordt deze groep cliënten gekenmerkt door een complexere problematiek dan de overige cliënten. Niet zelden vallen sociale, psychische, financiële en gezondheidsproblemen samen"* (De Gier et al.:2008: p.11). Deze 'granieten kern' heeft dus voornamelijk te maken met de negatieve

gevolgen van werkloosheid en het Rotterdamse activeringsbeleid richt zich dan ook voornamelijk op deze groep (Burgerpanel Rotterdam:2013).

De negatieve gevolgen van langdurige werkloosheid lopen uiteen. In de literatuur is er veel onderzoek gedaan naar de negatieve gevolgen van werkloosheid en het voornaamste negatieve gevolg van werkloosheid wat hierin genoemd wordt is, naast de economische deprivatie (de Beer:2002), het sociale isolement waarin werklozen zich bevinden. Tazelaar en Sprengers (2004) hebben onderzoek gedaan naar de relatie tussen werkloosheid en sociaal isolement. Met sociaal isolement wordt *“behalve op een teruglopende formele sociale participatie (lidmaatschappen van verenigingen, en dergelijke), vooral gewezen op de gevolgen die werkloosheid voor de betrokkenen heeft in kleinere kring: de contacten met vrienden en goede kennissen verlopen moeizamer, nemen in frequentie af, of gaan zelfs geheel verloren, en ook contacten binnen het gezin ondergaan verandering”*(Tazelaar& Sprengers:2004: p.420). Hun onderzoek wees uit dat mensen die werkloos worden inderdaad minder contacten hebben met mensen uit hun omgeving. De houding van de werklozen bepaalt hierin voor een groot gedeelte van welke mensen zij zich distantiëren. Werklozen trekken zich namelijk vooral terug van contacten met vrienden en kennissen die als mentaal bedreigend worden beschouwd. Wanneer zij nog gericht zijn op een terugkeer op de arbeidsmarkt zijn dit contacten met andere werklozen. Wanneer zij dit niet meer willen, zijn dit contacten met werkende vrienden en kennissen (Tazelaar& Sprengers:2004).

Door deze terugtrekking komen werklozen dus in een sociaal isolement terecht. Naast economische deprivatie en dit sociaal isolement, hebben langdurige werklozen ook met andere negatieve gevolgen van doen. Zo stellen Elshout et al. (2013) dat werkloosheid ook invloed heeft op het zelfrespect van mensen. In hun onderzoek naar vrijwilligerswerk onder werklozen ontdekken zij dat veel respondenten het gevoel hebben dat *“anderen hen zien als klaplopers die verzuimen bij te dragen aan de samenleving”* (Elshout et al.:2013: p.222). In dit kader stellen zij dan ook dat de combinatie van *“langdurige werkloosheid, herhaaldelijk genegeerd en afgewezen worden door werkgevers, afhankelijkheid van een uitkering en het gevoel dat mensen je als een parasiet van de samenleving zien, resulteert in een gevoel van minderwaardigheid ten opzichte van werkenden – met bedreiging van het zelfrespect als gevolg”* (Elshout et al.:2013: p.222-223).

Ook het Sociaal en Cultureel Planbureau (2009) heeft onderzoek gedaan naar de gevolgen van werkloosheid en zij stellen dat de negatieve gevolgen van werkloosheid, naast het verlies van een deel van het besteedbaar inkomen, ook demografisch en sociaal van aard zijn. Het onderzoek richt zich op het welbevinden van werklozen, de relatie- en gezinsvorming en de zelfdoding. In de eerste plaats wordt er geconcludeerd dat werklozen *“minder tevreden en minder gelukkig dan niet-werklozen”* (SCP:2009: p.80) zijn. Daarnaast worden er aanzienlijk minder relaties aangegaan onder werklozen, omdat *“uitkeringsgerechtigden zich materieel weinig kunnen veroorloven; het zijn*

financieel onaantrekkelijke partners”(SCP:2009: p. 74). Het lagere welzijn wordt, samen met andere negatieve gevolgen van werkloosheid, ook door de Beer (2002) in een artikel voor Zeggenschap genoemd: *“Niet alleen hebben zij een lager inkomen, werklozen zijn over het algemeen ook minder gezond, verkeren vaker in een sociaal isolement, zijn minder maatschappelijk actief (zoals onder meer blijkt uit lidmaatschap van verenigingen en opkomst bij verkiezingen) en minder tevreden met hun leven. Kortom, werklozen hebben een lager welzijn dan werkenden”* (de Beer:2002: p.2). Het zijn gevolgen die samen met ernstige medische beperkingen, sociaal-psychische problemen, mentale of psychiatrische problemen en diepe levenskwetsuren (Fons:2010) genoemd worden, ook door andere auteurs (vgl. Büchem:1975, Wippler:1980). Het geleid vrijwilligerswerk is dan ook ontwikkeld om te fungeren als tegenwicht aan (sommige van) deze negatieve gevolgen en de uitkeringsontvangers zodoende te helpen om zich te los te maken van deze gevolgen. Dit onderzoek bekijkt of dit ook lukt binnen het activeringsbeleid van de gemeente Rotterdam.

De effecten van vrijwilligerswerk

Vrijwilligerswerk wordt als activiteit door vrijwilligers positief ervaren en zou dus een oplossing kunnen bieden voor de, soms uitzichtloze, situatie van werklozen. Bekkers & Boezeman (2011) hebben dan ook onderzoek gedaan om in kaart te brengen wat vrijwilligerswerk waardevol maakt volgens vrijwilligers zelf. Hierbij wordt er uitgegaan van het gegeven dat vrijwilligerswerk niet-materiële opbrengsten met zich meebrengt. Deze opbrengsten moeten echter wel door de vrijwilligers gewaardeerd worden en herkend en erkend worden in het vrijwilligerswerk. Zo is vrijwilligerswerk waardevol voor vrijwilligers, omdat veel vrijwilligers vinden dat het nieuwe inzichten verschaft. Verder biedt het voor veel vrijwilligers de mogelijkheid om te laten zien dat zij waarde hechten aan het helpen van anderen en dat het goed is voor het gevoel van eigenwaarde (Bekkers & Boezeman:2011). Tevens vonden vrijwilligers dat *“vrijwilligerswerk een prettige afleiding is van de eigen problemen en dat vrijwilligerswerk goed staat op het cv”* (Bekkers & Boezeman:2011: p.101).

Deze positieve gevolgen van vrijwilligerswerk lijken dus te impliceren dat het goed kan zijn voor uitkeringsontvangers om vrijwilligerswerk te doen. Door middel van een activeringsbeleid in de vorm van geleid vrijwilligerswerk kan dit gerealiseerd worden en dit beleid heeft verschillende gevolgen voor de uitkeringsontvangers voor ogen als doelstelling. Volgens Kampen (2010) bestaat er echter onder gemeenten waar geleid vrijwilligerswerk wordt uitgevoerd geen consensus over het uiteindelijke doel van het geleid vrijwilligerswerk. Het wordt door gemeenten voornamelijk als een opstap gezien, maar waartoe dit een opstap is verschilt per gemeente en per cliënt. Desalniettemin kunnen de doelstellingen van geleid vrijwilligerswerk worden teruggevoerd tot drie kerndoelen, te weten: *“employability, empowerment en responsabilisering. De term employability is het best te vertalen als ‘reïntegreerbaarheid”*(Kampen:2010: p.44). Hierbij wordt de aandacht gevestigd op de

tekortkomingen van de uitkeringsontvangers om aan betaald werk te komen. Het geleid vrijwilligerswerk dient bij te dragen aan het wegwerken van deze tekortkomingen en aan het ontwikkelen van kennis, vaardigheden en andere competenties. De gedachte hierachter is dat de kans op een terugkeer op de arbeidsmarkt op deze manier wordt vergroot. Deze reïntegratie is bij het Rotterdamse project Maatschappelijke inspanning geen primaire doelstelling (Burgerpanel Rotterdam:2013).

Het tweede kerndoel wat door Kampen (2010) onderscheiden wordt is *empowerment*. Door Kampen (2010) wordt dit geformuleerd als *"een betere controle over het eigen leven"* (Kampen:2010: p.47). Dit kan worden bereikt door het aanwenden van onbenutte kwaliteiten enerzijds en het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden anderzijds. Rappaport (1987) gaat echter wat dieper op dit begrip in. Zo stelt Rappaport (1987) dat het noodzakelijk is om mensen die hulp nodig hebben zelf hulp te laten geven. Wanneer zij inzien dat zij zelf ook in staat zijn hulp te geven, zijn zij eerder geneigd te geloven in hun eigen vermogen om zichzelf te redden (Rappaport:1987). Een term die vaak samen met *empowerment* wordt genoemd is zelfredzaamheid. Zelfredzaamheid wordt gedefinieerd als *"de mate waarin een volwassene een acceptabel niveau van functioneren realiseert op belangrijke domeinen van het leven, al dan niet met hulp en begeleiding"* (Fassaert et al.:2013: p.170). Fassaert et al. (2013) hebben in dit kader dan ook een zelfredzaamheidmatrix ontwikkeld, waarmee de zelfredzaamheid van iemand bepaald kan worden op verschillende domeinen. In dit onderzoek wordt er onderzocht of de uitkeringsontvangers sinds zij vrijwilligerswerk doen, verbetering ervaren op een aantal belangrijke domeinen van hun leven (dagbesteding, gezinsrelaties, geestelijke gezondheid, fysieke gezondheid, sociaal netwerk, maatschappelijke participatie buiten geleid vrijwilligerswerk). Deze domeinen⁶ worden uit de zelfredzaamheidmatrix afgeleid (Fassaert et al.:2013). De zelfredzaamheidmatrix zelf wordt verder niet gebruikt in dit onderzoek.

Het derde kerndoel dat Kampen (2010) onderscheidt is responsabilisering. De overheid wil met dit doel de uitkeringsontvangers zelf verantwoordelijk maken voor hun reïntegratie, maar ook voor hun vrijwilligerswerk. Dit kan echter tot problemen leiden, wanneer uitkeringsontvangers zelf vrijwilligerswerk vinden, maar de overheid een oordeel velt over het nut van de activiteiten. Uitkeringsontvangers voelen zich verantwoordelijk om een tegenprestatie te leveren, maar de manier waarop deze tegenprestatie wordt neergezet door hun klantmanager is bepalend voor het succes van deze tegenprestatie. Wanneer dit als een plicht wordt voorgehouden en er geen rekening wordt gehouden met de persoonlijke situatie van de uitkeringsontvangers, roept dit negatieve

---

⁶ Dit domeinen die in de zelfredzaamheidmatrix worden genoemd zijn: financiën, dagbesteding, huisvesting, huiselijke relaties, geestelijke gezondheid, lichamelijke gezondheid, verslaving, activiteiten dagelijks leven, sociaal netwerk, maatschappelijke participatie en justitie (Fassaert et al.:2013).

reacties bij ze op. De manier waarop deze interactie verloopt bepaalt in belangrijke mate de slagingskansen van responsabilisering (Kampen:2010).

Zo zijn er studies verschenen die onderzocht hebben wat de gevolgen zijn van het uitoefenen van vrijwilligerswerk. Naast de hierboven beschreven studies, bestaan er enkele studies die zich gericht hebben op geleid vrijwilligerswerk. In sommige gemeenten werd dit verplicht⁷, in andere gestimuleerd. Een belangrijk gevolg van geleid vrijwilligerswerk dat Kampen (2010) noemt, is dat het participeren in vrijwilligersactiviteiten op een bepaalde manier bijdraagt aan de *empowerment* van uitkeringsontvangers. Hierbij worden voornamelijk de onbenutte kwaliteiten opnieuw aangewend en heeft het helpen van anderen een positief effect. Het in staat zijn om anderen te helpen neemt een gevoel van onvermogen weg en uitkeringsontvangers helpen elkaar ook onderling. Deze ervaring om te helpen nemen zij mee naar het dagelijks leven. Verder leidt het participeren in vrijwilligersactiviteiten tot relativering van de eigen problemen, aangezien zij met eigen ogen zien hoe slecht anderen het hebben (dit is vooral het geval wanneer er wordt gewerkt met bijvoorbeeld ouderen, gehandicapten, etc.) (Kampen:2010). Een onbedoeld effect dat het onderzoek van Kampen (2010) belicht, is het eerherstel dat uitkeringsontvangers ervaren door het doen van vrijwilligerswerk. Het geeft hen de mogelijkheid om hun geschonden levensverhaal te herstellen en zichzelf te rehabiliteren (Kampen:2010).

Elshout et al. (2013) hebben in dit kader onderzocht wat vrijwilligerswerk doet met het zelfrespect van uitkeringsontvangers. Zij ontdekten dat alle respondenten van hun onderzoek het vrijwilligerswerk zagen als een *“belangrijke bron van waardering en zelfrespect”* (Elshout et al.:2013: p.223). Vrijwilligerswerk draagt hier op vier manieren aan bij. In de eerste plaats kunnen vrijwilligers aan het vrijwilligerswerk een nieuwe status ontleen, waardoor zij zich weer iemand voelen. Ten tweede kunnen vrijwilligers het vrijwilligerswerk als een ambacht zien. Zo kunnen zij voldoening halen uit het vrijwilligerswerk en er hun ziel en zaligheid in kwijt. Ten derde kan vrijwilligerswerk een ontspannen sfeer bieden. Vooral mensen met mentale en/of fysieke problemen hebben baat bij de rust die dit met zich meebrengt. De laatste manier is dat vrijwilligers meer zin of betekenis toe kennen aan het vrijwilligerswerk dan aan betaald werk. Zij vinden het vrijwilligerswerk betekenisvoller en zijn blij hier een bijdrage aan te kunnen leveren (Elshout et al.:2013). Door middel van geleid vrijwilligerswerk proberen gemeenten uitkeringsontvangers de hierboven beschreven gevolgen van vrijwilligerswerk te laten ervaren. Dit zou vervolgens als tegenwicht fungeren aan de negatieve effecten van langdurige werkloosheid. Dit onderzoek bekijkt of het Rotterdamse activeringsbeleid hierin slaagt.

---

⁷In de laatste paragraaf van het theoretische kader van dit onderzoeksvoorstel zullen de gevolgen van een verplichte inzet centraal staan.

De negatieve effecten van dwang

Vrijwilligerswerk kan dus positieve gevolgen hebben voor vrijwilligers. Dit geldt zeker ook voor uitkeringsontvangers, zoals de hierboven beschreven studies hebben aangetoond. In het project Maatschappelijke inspanning is het deelnemen aan vrijwilligerswerk echter verplicht voor Rotterdamse uitkeringsontvangers. De hierboven beschreven positieve effecten die vrijwilligerswerk met zich mee kunnen brengen, werden echter gevonden wanneer er geen notie van dwang aanwezig was. Het is dan ook relevant om te bekijken wat dit ‘verplicht vrijwilligerswerk’ voor gevolgen met zich meebrengt, aangezien de uitkeringsontvangers in Rotterdam met deze vorm van vrijwilligerswerk te maken hebben. Dwang is namelijk een uiting van macht, die in dit geval vanuit de overheid wordt uitgevoerd. En daar waar macht is, bestaat verzet. Volgens Foucault zijn macht en verzet onlosmakelijk met elkaar verbonden en bevindt verzet zich dan ook nooit buiten de macht. De machtsverhoudingen in een samenleving produceren identiteiten die worden toegekend aan mensen/subjecten (Bolhuis & Meereboer:1995). Dit is ook het geval met het geleid vrijwilligerswerk. Mensen met een uitkering krijgen de identiteit van een werkloze met voldoende tijd tot zijn beschikking en een complexe, meervoudige problematiek toegekend door de overheid, de macht. Hierdoor worden zij verplicht om een tegenprestatie te doen voor hun uitkering. Indien deze toegekende identiteit niet overeenkomt met de identiteit die deze mensen zichzelf toekennen, ontstaat bij de mensen het bewustzijn van de machtsrelaties die hem of haar beïnvloeden. Vervolgens kan de mens overgaan tot verzet, wat allerlei vormen aan kan nemen en invloed zal hebben op het gedrag van de mens (Bolhuis & Meereboer:1995). Dit verzet kan zich in het geval van het geleid vrijwilligerswerk bijvoorbeeld uiten in een plichtmatige, negatieve houding van de uitkeringontvanger of in verzuim. Een dergelijke houding zal de eventuele opbrengsten van het vrijwilligerswerk in de weg kunnen staan.

Het onderzoek van Elshout et al. (2013) kijkt in dit kader of het verplichte karakter van geleid vrijwilligerswerk één van de positieve gevolgen van vrijwilligerswerk (het herwinnen van zelfrespect) in de weg kan staan. Zij ontdekten dat dit inderdaad het geval was. Zij poneren dat vrijwilligerswerk op vier manieren bij kan dragen aan het herwinnen van zelfrespect (zoals in de vorige paragraaf besproken), alleen sommige manieren gingen niet op wanneer het vrijwilligerswerk werd verplicht (Elshout et al.:2013). Zo stellen zij *“dat vrijwilligers eerder bij belonend dan bij bestraffend beleid respect ontlenen aan een nieuwe status... Dwang ondermijnt het gevoel dat een nieuwe status op basis van eigen verdiensten iets van henzelf is”* (Elshout et al.:2013: p.224). Ook de laatste manier om zelfrespect te herwinnen werkt niet bij een bestraffend beleid. Uitkeringsontvangers kennen dan niet meer zin of betekenis toe aan vrijwilligerswerk dan aan betaald werk. *“Wanneer mensen worden verplicht om vrijwilligerswerk te doen spoort dit niet met hun overtuiging dat zij zelf hebben besloten om niet langer aan de competitie op de arbeidsmarkt mee te doen”* (Elshout et al.:2013: p.228).

Beleid dat gericht is op *empowerment*, biedt de meeste mogelijkheden voor het herwinnen van zelfrespect. Voor de overige twee manieren om zelfrespect te herwinnen, maakt het belonende of bestraffende karakter van het vrijwilligerswerk geen verschil. Duidelijk is wel dat een belonend beleid uitkeringsontvangers meer mogelijkheden biedt om zelfrespect te herwinnen dan een bestraffend beleid (Elshout et al.:2013).

Kampen (2013) poneert in dit kader dan ook dat de manier waarop uitkeringsontvangers vrijwilligerswerk doen bepalend is voor hun reactie en de gevolgen die zij ervaren. Het contact met instituties als de sociale dienst is hierin erg belangrijk. *"Het soms subtiele onderscheid tussen hinten op de verantwoordelijkheid en wijzen op de plicht om vrijwilligerswerk te doen, maakt voor bijstandsontvangers vaak net het verschil tussen wel of niet meewerken"* (Kampen:2013: p.100). Daarnaast is de rol van de sociale dienst tijdens het vrijwilligerswerk ook van belang: *"geleide vrijwilligers die de controle van de overheid op hun aanwezigheid, functioneren en voortgang duidelijk merken, kunnen het gevoel krijgen zelf de controle over hun situatie te verliezen"* (Kampen:2013: p.102). Dit staat uiteraard haaks op het idee van *empowerment* en gaat zodoende voorbij aan het creëren hiervan. Daarnaast doet controle (als uiting van dwang) *"afbreuk aan het gevoel van bijstandsontvangers dat vrijwilligerswerk in hun eigen belang is"* (Kampen:2013: p.101). Het werkt dan ook beter, wanneer vrijwilligers zelf de ruimte hebben om op zoek te gaan naar vrijwilligerswerk, mits er tijdens het vrijwilligerswerk contact blijft *"met professionals die hen bevestigen in het belang van hun werk"* (Kampen:2013: p.104). Anders kan er een gevoel van nutteloos-, richtingloos- en uitzichtloosheid ontstaan. Een betrokken houding (zonder dwang), gecombineerd met het geven van erkenning, lijkt de ideale mix (Kampen:2013).

Zo lijkt het verplichten van vrijwilligerswerk, in combinatie met het uitdragen van deze verplichting, tot minder en beperktere positieve gevolgen te leiden. Van der Aa (2012) heeft in dit kader de pilot 'Full Engagement' in zeven Rotterdamse wijken geëvalueerd. Hierbij had het vrijwilligerswerk tevens een verplicht karakter. Uit het onderzoek concludeerde van der Aa (2012) dat het project niet heeft geleid tot een grotere uitstroom naar werk. Zodoende heeft de pilot dan ook geen zichtbare invloed op het aantal mensen dat in de bijstand zit in die wijken. Het heeft echter wel geleid tot een grotere, zichtbaardere participatie van de uitkeringsontvangers. Daarnaast merkten projectleiders dat de pilot zorgde voor meer motivatie bij uitkeringsontvangers dan de oudere aanpak (van der Aa:2012). Uit deze paragraaf kan dus geconcludeerd worden dat het verplichten van vrijwilligerswerk de positieve effecten die dit met zich mee kan brengen enigszins kan verzwakken (Elshout et al.:2013) of dat het zelfs negatieve effecten met zich mee kan brengen (Kampen:2013). Desalniettemin blijven er positieve effecten bestaan (vgl. van der Aa:2013 & Elshout et al.:2013) en kan het vrijwilligerswerk uitkeringsontvangers helpen om aan (sommige) negatieve

effecten van werkloosheid te ontsnappen. In deze scriptie zal onder andere onderzocht worden of dit ook het geval is en op wat voor manier dit dan gebeurt.

Theoretisch onderbouwde verwachtingen

Op basis van het theoretisch kader van dit onderzoeksvoorstel, kunnen er een aantal verwachtingen ten aanzien van de opbrengsten, ervaringen en waarderingen voor uitkeringsontvangers en vrijwilligersorganisaties die met de uitkeringsontvangers te maken hebben opgesteld worden. Deze verwachtingen zullen in deze paragraaf aan bod komen en zullen per betrokken partij besproken worden, te beginnen met de uitkeringsontvangers. De verwachtingen voor deze groep zijn:

1. Uitkeringsontvangers zullen het vrijwilligerswerk positiever ervaren en meer baat hebben bij de opbrengsten van het vrijwilligerswerk, als zij een beter contact hebben met de professionals van de organisatie. Dit contact wordt uitgelegd in termen van hoe wordt de tegenprestatie uitgelegd door de professionals, wordt er rekening gehouden met de persoonlijke situatie van iemand, wordt er veel controle uitgevoerd, wordt er een betrokken houding getoond, etc. Het vrijwilligerswerk kan zo fungeren als tegenwicht aan de negatieve gevolgen van langdurige werkloosheid.
2. Uitkeringsontvangers zullen meer baat hebben bij de opbrengsten van het vrijwilligerswerk, wanneer zij het vrijwilligerswerk positief ervaren en waarderen.

Mijn verwachting omtrent de ervaringen en waarderingen van de professionals van de vrijwilligersorganisatie waar de uitkeringsontvangers functioneren is gebaseerd op een andere factor. De verwachting voor deze groep is:

1. De professionals van de vrijwilligersorganisatie zullen de inzet van de uitkeringsontvangers positiever ervaren en waarderen, als de uitkeringsontvangers een positieve, actieve en gemotiveerde houding laten zien en naar behoren functioneren.⁸ Logischerwijs verwacht ik daartegenover dat deze ervaringen en waarderingen minder positief zijn, als de uitkeringsontvangers een passieve, plichtmatige houding tonen en niet naar behoren functioneren.

---

⁸Dit zou echter weer (deels) bepaald kunnen worden door de manier waarop de interactie tussen uitkeringsontvangers en de sociale dienst verloopt en de manier waarop zij tot het vrijwilligerswerk gekomen zijn. Wanneer het vrijwilligerswerk hen is toegewezen, zullen uitkeringsontvangers een negatievere houding en beleving ervaren, dan wanneer zij dit zelf kunnen kiezen (Kampen:2013).

3. Methodologie

Onderzoeksmethode: een case study

Aangezien er nog weinig bekend is over de manier waarop geleid vrijwilligerswerk ervaren wordt en wat het oplevert voor de betrokken partijen, zal dit onderzoek voornamelijk theorievormend van aard zijn. Bryman (2012) stelt dat kwalitatieve onderzoeksmethoden het beste geschikt zijn om theorievormend onderzoek te doen en zodoende zal er in dit onderzoek gebruik worden gemaakt van kwalitatieve onderzoeksmethoden. Dit zal aan de hand van een case study gebeuren, aangezien dit uitermate geschikt is voor inductief explorerend onderzoek: “*case studies can be used to accomplish various aims: to provide description, test theory or generate theory*” (Eisenhardt:1989: p.535). Door middel van een case study kan een fenomeen in de specifieke, natuurlijke context onderzocht worden en kan er daarbinnen veel data worden verzameld. Het is echter wel van belang om deze data vervolgens vanuit deze specifieke, natuurlijke context te begrijpen (Cassell & Symon:2004). De case study die in dit onderzoek gebruikt wordt is een *typical case study*. Met een *typical case study* wordt verwezen naar een case study, waarbij een typisch voorbeeld van een bepaald fenomeen als case onderzocht wordt (Seawright & Gerring:2008). Deze type case study wordt gebruikt om te onderzoeken of bepaalde mechanismen, die je op basis van een theorie zou verwachten, bevestigd of ontkracht kunnen worden (Seawright & Gerring:2008). Er is in dit onderzoek voor deze case study gekozen, omdat in dit onderzoek onder andere wordt gekeken of het geleid vrijwilligerswerk de negatieve gevolgen van langdurige werkloosheid kan doorbreken en of het leidt tot een verbeterde *empowerment* van uitkeringsontvangers. Dit mechanisme wordt onderzocht en een *typical case study* is een goede manier om dat te kunnen doen. Binnen deze case study zullen meerdere onderzoeksmethoden gebruikt worden om de data te verzamelen, maar daar zal in de volgende paragraaf verder op in worden gegaan. De casus die in dit onderzoek centraal staat is een vrijwilligersorganisatie in één van de Rotterdamse wijken waar het project Maatschappelijke inspanning wordt uitgevoerd. In dit geval is dat de wijk Pendrecht in Rotterdam Zuid. De vrijwilligersorganisatie die als casestudy gebruikt zal worden in dit onderzoek is de organisatie Pit010. Deze wijk en organisatie zullen verderop in dit onderzoek uitgediept worden. De keuze voor deze wijk en organisatie is in overleg met de gemeente Rotterdam gemaakt.⁹

Verdere onderzoeksmethoden

Er zal op twee verschillende manieren data verzameld worden in dit onderzoek. In de eerste plaats zal er sprake zijn van participatieve observatie. De onderzoeker participeert daarbij in de dagelijkse activiteiten, interacties en gebeurtenissen. Zo kunnen expliciete en impliciete aspecten

---

⁹ Dit is in overleg met Nico van Wijk, initiatiefnemer van Maatschappelijke Inspanning, bepaald.

worden waargenomen. Het is een verzameling van observaties en gesprekken en is daarom geschikt om kwalitatief onderzoek te doen en de sociale werkelijkheid te begrijpen (DeWalt& DeWalt:2010). In dit onderzoek zal er participatief geobserveerd worden binnen de Pit010 Campus ¹⁰in de Rotterdamse wijk Pendrecht. Door deze methode kan ik de dagelijkse bezigheden, interacties en uiteindelijk de opbrengsten, waarderingen en ervaringen beter begrijpen. Door mijn onwetendheid omtrent de gang van zaken bij geleid vrijwilligerswerk is dit een geschikte methode om data te verzamelen. Ik zal mij hierbij kenbaar maken als onderzoeker, maar ben geen onderdeel van de groep (aangezien ik geen geleide vrijwilliger ben). Dit kan mij helpen relevante data te verzamelen om de opbrengsten, waarderingen en ervaringen van de betrokken partijen goed te begrijpen en in kaart te brengen.

Naast de participatieve observatie, zal er gebruik worden gemaakt van semigestructureerde interviews met mensen van de betrokken partijen. Zo kan er namelijk meer inzicht worden verkregen in de manier waarop de participanten de opbrengsten, ervaringen en waarderingen van het geleid vrijwilligers ervaren. Er is hierbij expliciet voor semigestructureerde interviews gekozen, aangezien er op deze manier veel ruimte is voor de eigen inbreng, ervaringen en belevingen van de participanten. Zo worden er enerzijds vooraf vastgestelde vragen gesteld en is er anderzijds ruimte om door te vragen en kunnen de participanten zelf praten en aanvullingen doen. Het exploratieve karakter van dit onderzoek maakt semigestructureerde interviews dan ook uiterst geschikt en ik verwacht dat er open, natuurlijke gesprekken voortvloeien uit de semigestructureerde interviews (Hesse-Biber & Leavy:2010). De participanten bestaan in dit onderzoek uit uitkeringsontvangers die geleid vrijwilligerswerk doen en uit professionals binnen de vrijwilligersorganisaties waar dit plaatsvindt. Het is hierbij van belang dat de uitkeringsontvangers minimaal 3 maanden vrijwilligerswerk doen. Wanneer dit niet het geval is, hebben zij naar verwachting nog te weinig inzicht in de opbrengsten, waarderingen en ervaringen van het vrijwilligerswerk, aangezien zij er nog weinig mee te maken hebben gehad. De respondenten voor dit onderzoek zijn volgens de *theoretical sampling* methode verkregen. Hierbij wordt telkens opnieuw vastgesteld wat het onderzoek en de data tot dusverre heeft bijgedragen en welke waarnemingseenheid, in dit geval respondent, de meeste toegevoegde waarde zou kunnen leveren aan het onderzoek (Coyne:1997). Zo heeft het onderzoek bijvoorbeeld meer waarde, wanneer er ongeveer even veel mannelijke als vrouwelijke respondenten worden geïnterviewd, aangezien de eventuele verschillen tussen mannen en vrouwen dan makkelijker ontdekt worden. Er is voor deze methode gekozen, omdat deze methode zich uitstekend leent voor een onderzoek, waarbij een dieper begrip van het onderzochte fenomeen één van de doelstellingen is (Coyne:1997).

---

¹⁰ Later in dit onderzoek zal de aard van deze organisatie besproken worden.

De opbrengsten van de uitkeringsontvangers zullen in termen van tegenwicht aan negatieve effecten van werkloosheid besproken worden. Helpt het vrijwilligerswerk hen om te ontsnappen aan deze negatieve effecten? Daarnaast zal de uitkeringsontvangers gevraagd worden of zij een verbetering ervaren op een aantal belangrijke domeinen van hun leven, te weten: dagbesteding, gezinsrelaties, geestelijke gezondheid, fysieke gezondheid, sociaal netwerk, maatschappelijke participatie buiten geleid vrijwilligerswerk (deze domeinen zijn gebaseerd op de zelfredzaamheidmatrix van Fassaert (2013)).

De ervaringen en waarderingen van de uitkeringsontvangers zullen besproken worden in termen van positieve of negatieve ervaringen en waarderingen. Ook zal er worden gekeken naar de ervaringen en waarderingen van de interactie tussen hen en de sociale dienst en de manier waarop deze interactie loopt. Wanneer de ervaringen en opbrengsten van de organisatie worden onderzocht, zal er tevens gekeken worden of zij dit positief of negatief ervaren en waarderen. Mochten de uitkomsten tussen de betrokken partijen verschillen, dan zal er naar een verklaring voor dit verschil worden gezocht. Ook zal het contact tussen de professionals van de organisatie en de uitkeringsontvangers onderzocht en getypeerd worden, zowel vanuit het perspectief van de uitkeringsontvangers als het perspectief van de professionals.

De data

De data is, zoals eerder vermeld, via twee manieren verkregen. In de eerste plaats heeft er participerende observatie plaatsgevonden. Dit heeft een periode van 3 maanden geduurd en gedurende deze periode is er een logboek bijgehouden. Vanuit deze participerend observerende rol, zijn er uiteindelijk vrijwilligers benaderd om interviews mee te houden. Hier is halverwege april 2014 mee begonnen en dit heeft geduurd tot halverwege juli. Vervolgens zijn er eind september nog enkele interviews gehouden om de data te versterken. Uiteindelijk zijn er veertien interviews met vrijwilligers afgenomen. Vervolgens trad er een verzadiging van de data op, waardoor meer interviews niet noodzakelijk waren. Daarnaast waren niet alle vrijwilligers lang genoeg werkzaam bij Pit010 om een goed beeld te kunnen geven over de opbrengsten, ervaringen en waarderingen van het vrijwilligerswerk. Er zijn slechts drie interviews met professionals van de organisatie afgenomen, aangezien er maar weinig professionals waren die voldoende te maken hadden en betrokken waren met de Pit010 Campus om uitspraken te doen over de aard, ervaringen en waardingen van het vrijwilligerswerk en het contact tussen de organisatie en de vrijwilligers. De professionals van de organisatie waren 24, 53 en 79 jaar oud. Twee van hen zijn mannen en één vrouw. Twee van hen zijn in loondienst bij Pit010, de ander is een vrijwilliger met een vrijwilligersvergoeding. Zij werken tussen de één en tweeënhalf jaar bij Pit010. De interviews met hen varieerden in duur, waarbij het kortste interview 28 minuten duurde en het langste interview 41 minuten. De deelnemers van

Maatschappelijke Inspanning die geïnterviewd zijn, hebben vrijwel allemaal in het verleden gewerkt. Slechts twee van hen heeft nooit eerder gewerkt. De tijd dat zij actief zijn als vrijwilliger varieert tussen de drie maanden en twee jaar, waarbij de meeste vrijwilligers ongeveer een jaar actief zijn. De tijd die zij per week kwijt zijn aan deze inzet varieert tussen de vijf en vijfendertig uur, waarbij de meeste vrijwilligers tussen de tien en vijftien uur per week werken bij de Pit010 Campus. Drie van de veertien vrijwilligers volgt een cursus bij de Pit010 Campus¹¹, de rest is vrijwilliger als bijvoorbeeld baliemedewerker, gastvrouw of docent. Er zijn met zeven vrouwen en met zeven mannen interviews afgenomen en van de veertien vrijwilligers hebben tien een niet-Nederlandse afkomst. Hun leeftijd varieert tussen de tweeëndertig jaar en zesenvijftig jaar. Drie van hen hebben een partner of zijn getrouwd en de overige elf zijn alleenstaand. Van de veertien vrijwilligers hebben negen één of meerdere kinderen en vijf vrijwilligers hebben geen kinderen. De duur van de interviews varieerden tussen de eenendertig minuten en tweeëntachtig minuten, waarbij de meerderheid van de interviews tussen de dertig en vijfenvijftig minuten duurden.

---

¹¹ Sommige deelnemers worden vanuit Maatschappelijke Inspanning verplicht om cursussen op de Pit010 Campus te volgen als tegenprestatie voor hun uitkering. Hier zal later, in de analyse van dit onderzoek, dieper op in worden gegaan.

4. Maatschappelijke Inspanning in Rotterdam Pendrecht

Maatschappelijke Inspanning

Rotterdam is wat het activeringsbeleid betreft, dat middels de Participatiewet per 1 januari 2015 landelijk ingevoerd gaat worden, een voorloper. Zo is in Rotterdam een pilot uitgevoerd om in te kunnen schatten wat de successen en valkuilen zijn van dit beleid. Deze pilot is begonnen onder de naam *'Full Engagement'* en is uitgevoerd in zeven Rotterdamse wijken, te weten Bloemhof Noord, Tarwewijk, Oud Crooswijk, Oude Noorden, Tussendijken, Overschie en Pendrecht Noord. In 2013 is dit uitgebreid met vijf wijken in Rotterdam Zuid en is de naam veranderd in Maatschappelijke Inspanning, kortweg MI genoemd (gemeente Rotterdam:2014). Binnen Maatschappelijke Inspanning wordt er van bijstandsontvangers een tegenprestatie voor hun uitkering verwacht. Deze tegenprestatie kan verschillende vormen aannemen. Deze vormen kunnen variëren van vrijwilligerswerk en mantelzorg tot het deelnemen aan taal- of beweegtrajecten en andere vormen van maatschappelijk nuttige werkzaamheden (gemeente Rotterdam:2014). Op de website van de gemeente Rotterdam wordt het doel van deze tegenprestatie als volgt beschreven: *"Door het doen van een 'maatschappelijke inspanning' blijven werkzoekenden zich ontwikkelen, doen werkervaring op, bouwen een sociaal netwerk op en leveren een bijdrage aan de stad"* (gemeente Rotterdam:2014). Een ander doel van Maatschappelijke Inspanning is het participatieniveau van mensen met een uitkering te verhogen om zo de afstand tot de arbeidsmarkt kleiner te maken en hun kansen op die markt te vergroten (Burger:2013). Deze tegenprestatie wordt voor deze uitkeringsontvangers verplicht, waarbij onvoldoende medewerking kan leiden tot een korting van de uitkering of het ontnemen daarvan (gemeente Rotterdam:2014).

Om te bepalen hoe veel uur in de week een bijstandsontvanger deze tegenprestatie moet leveren, wordt er in eerste instantie gekeken naar de afstand van de persoon tot de arbeidsmarkt en naar zijn of haar fysieke en mentale mogelijkheden. Daarnaast wordt het aantal uren per persoon opgebouwd, waarbij zij dus niet in het diepe worden gegooid. Dit doet de gemeente om een terugslag te vermijden en om de belastbaarheid van deze mensen op te bouwen¹². Het uiteindelijke doel van de gemeente is om iedereen met een gemeentelijke uitkering een tegenprestatie te laten leveren van minimaal 20 uur per week of, indien dit door beperkingen niet mogelijk is, naar vermogen (gemeente Rotterdam:2014). Naast de hierboven beschreven doelen van de gemeente, heeft de gemeente tevens voor ogen om door deze verplichte tegenprestatie bij te dragen aan de *empowerment* van de bijstandsontvangers. Dit heeft betrekking op het vermogen om de controle over het eigen leven terug te krijgen, iets wat werklozen, voornamelijk met een relatief lange afstand tot de arbeidsmarkt, niet of nauwelijks zouden hebben (van Regenmortel:2008). Ondanks dat de

---

¹² N.a.v. een gesprek met Nathalie Hellings, activeringsconsulent in de wijk Pendrecht.

gemeente poneert dat de kansen op betaald werk vergroot worden door deze verplichte tegenprestatie, blijkt uit een eerdere evaluatie dat dit niet het geval is, al werd de pilot wellicht iets te kort na de invoering geëvalueerd om hier uitspraken over te doen (van der Aa:2012).

Om er voor te zorgen dat bijstandsontvangers kunnen voldoen aan deze verplichte tegenprestatie wordt er binnen het project Maatschappelijke Inspanning veel samen gewerkt met wijk- en buurtorganisaties. Zodoende is Maatschappelijke Inspanning een gebiedsgerichte aanpak, waarbij de tegenprestatie in de wijk zelf wordt uitgevoerd. De samenwerking met wijk- en buurtorganisaties is hierbij van essentieel belang, aangezien dit de plaats is waar zij hun tegenprestatie kunnen en zullen gaan leveren. Hierbij is te denken aan zorg- en welzijnsinstellingen, zelforganisaties, sport- en recreatieverenigingen, scholen en andere maatschappelijke partners en organisaties (gemeente Rotterdam:2014). De manier waarop deze mensen aan de slag gaan is geheel in het kader van de actieve en zelfstandige burger die gestuurd wordt door de overheid, aangezien er van de bijstandsontvangers wordt verwacht dat zij zelf op een actieve manier op zoek gaan naar iets. Hulp hierbij wordt indien nodig door de gemeente geboden (gemeente Rotterdam:2014).

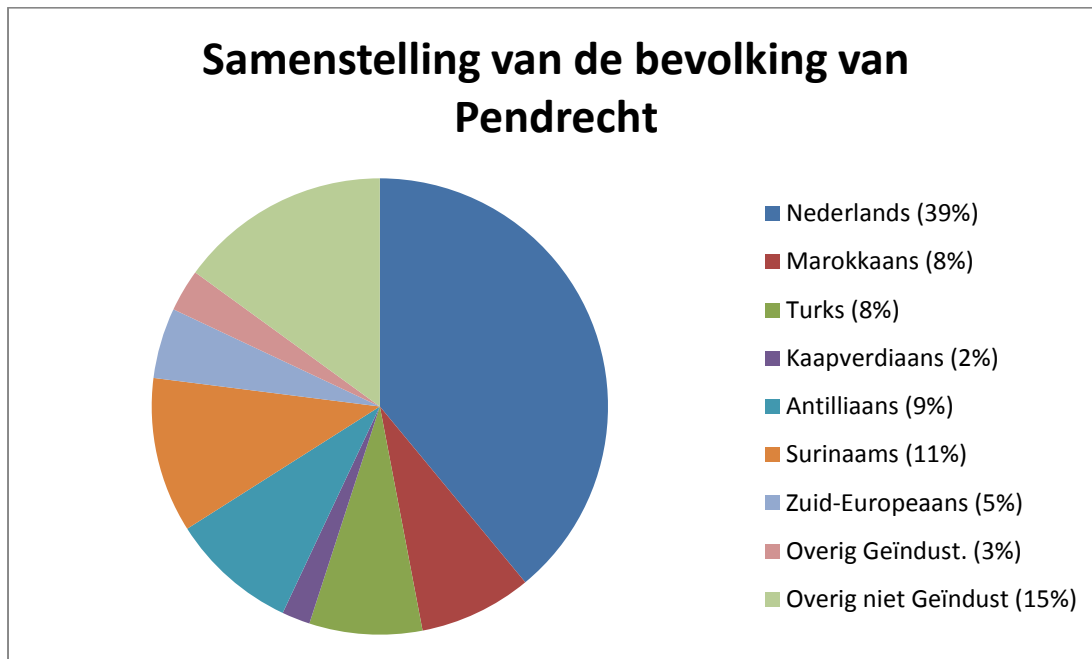
De wijk Pendrecht en Pit010

De vrijwilligersorganisatie waar dit onderzoek zich op gericht heeft, is de organisatie Pit010. Deze organisatie heeft twee locaties, te weten in IJsselmonde en in Charlois. Voor dit onderzoek is in overleg met de gemeente Rotterdam besloten om Pit010, in Pendrecht in Charlois, als casestudy te gebruiken. Pendrecht is een wijk, gelegen in het zuiden van de deelgemeente Charlois. Het is een levendige wijk waar veel gebeurt. Als je buiten op straat loopt, is het multiculturele karakter van Pendrecht goed te zien en ook te horen aan de hand van de verschillende talen die in de wijk gesproken worden. Verschillende culturen en achtergronden komen samen, wat te zien is aan de mensen die op straat lopen, maar ook aan de winkels die hier gevestigd zijn. Zo zitten de Turkse bakker, de Islamitische slager en de Surinaamse toko vlak bij elkaar, wat de menging van culturen lijkt te bevorderen, aangezien in elke winkel een cultureel gemengde klantenkring is waar te nemen. Pendrecht ligt tegen het Zuiderpark aan, wat zeker in de lente en zomer veel wandelaars, sporters en hondeigenaren trekt. Om het Zuiderpark, en ook in de rest van de wijk, zijn veel laagbouw flatgebouwen te zien, waar de bewoners van Pendrecht wonen¹³. Onderstaande figuur geeft een overzicht over de samenstelling van de bevolking van Pendrecht.

---

¹³ Bovenstaande wijkbeschrijving is gebaseerd op persoonlijke waarnemingen tijdens het onderzoek.

Figuur 1. Etnische samenstelling bevolking Pendrecht.

(figuur is opgesteld o.b.v. Gemeente Rotterdam:2014)

In Pendrecht is men in 2011 begonnen met het project Maatschappelijke Inspanning. Pendrecht is voor de pilot Maatschappelijke Inspanning geselecteerd op basis van de relatief zwakke positie van de wijk. In bijlage 3 is te zien dat Pendrecht op de Sociale Index van 2012 een 4,7 scoort en daardoor behoort de wijk tot de 10 zwakste wijken van Rotterdam. Binnen de gehanteerde terminologie is een 4,7 een problematische wijk. Voornamelijk op de punten capaciteiten en sociale binding wordt erg slecht gescoord. Dit heeft te maken met de zwakke scores op voldoende inkomen, goede gezondheid en voldoende taalbeheersing. Daarnaast wordt op de aspecten sociale contacten en werk en school slecht gescoord door de wijk (COS:2012). Van het totale aantal huishoudens dat Pendrecht rijk is, heeft 18 procent een WWB uitkering. Dat zijn 1013 huishoudens, maar niet al deze huishoudens vallen onder de doelgroep van Maatschappelijke Inspanning. Deze doelgroep is op 400 personen gesteld. De overige ruim 600 worden geholpen door trajecten als WerkLoont, Stedelijke Zorg, Sectors teams van W&I, re-integratie, het Jongerenloket etc (Burger:2013). De doelgroep van Maatschappelijke Inspanning wordt schematisch weergegeven in tabel 1.

Tabel 1. Doelgroep Maatschappelijke Inspanning in Pendrecht onderverdeeld naar leeftijd en geslacht.

Leeftijd	Man	Vrouw	Totaal	%
<25	0	0	0	0%
25-35	17	22	39	10%
35-45	21	51	72	18%
45-55	36	79	115	29%
>55	81	93	174	44%
Totaal	155	245	400	100%

(tabel is opgesteld o.b.v. Burger:2013)

Op basis van tabel 1 kunnen we concluderen dat de doelgroep voor 40 procent uit mannen bestaat en voor 60 procent uit vrouwen. Daarnaast valt het hoge percentage oudere mensen op. 72 procent is ouder dan 45 jaar¹⁴. In 2013 zijn alle mensen van de doelgroep opgeroepen om te voldoen aan de tegenprestatie. (Burger:2013). In figuur 2 is te zien hoe de verdeling van de duur van de uitkering is binnen de doelgroep van Maatschappelijke Inspanning in Pendrecht.

Figuur 2. Doelgroep Maatschappelijke Inspanning in Pendrecht, onderverdeeld naar duur van een WWB uitkering.

(figuur is opgesteld o.b.v. Burger:2013)

¹⁴ De groep <25 is leeg, aangezien deze personen vrijwel allemaal bij het Jongerenloket zitten (Burger:2013).

Op basis van figuur 1 kan geconcludeerd worden dat het overgrote deel van de doelgroep van Maatschappelijke Inspanning langer dan 5 jaar een WWB uitkering heeft, namelijk 70 procent. 44 procent van de doelgroep behoort tot de 'granieten kern' en krijgt langer dan 10 jaar een WWB uitkering (Burger:2013). Daarnaast is de participatie van de doelgroep in Pendrecht laag. Zo is slechts ongeveer een vijfde deel van de doelgroep bezig met onbetaald werk of met arbeid met ondersteuning. Het overgrote deel van de doelgroep leeft dus een relatief vrij teruggetrokken bestaan en heeft een vrij grote afstand tot de arbeidsmarkt¹⁵.

Een belangrijke partner van Maatschappelijke Inspanning in Pendrecht is de organisatie Pit010. Hier is de casestudy van dit onderzoek dan ook uitgevoerd. Pit010 is een organisatie die van de deelgemeente Charlois opdracht heeft gekregen om mensen met een uitkering naar vrijwilligerswerk te begeleiden. Verder geeft Pit010 in hun participatiecentrum, sinds kort de Pit010 Campus genoemd, ondersteuning en begeleiding aan buurtbewoners die zelf een beperkte zelfredzaamheid hebben. Pit010 heeft dus eigenlijk twee functies (Burger:2013). De functie die Pit010 heeft om mensen naar vrijwilligerswerk te begeleiden wordt niet bestudeerd in dit onderzoek. Pit010 fungeert als doorgeefluik en bemiddelt mensen naar vrijwilligerswerk, bijvoorbeeld in de mantelzorg, huishoudelijke hulp, of als administratiemaatje. Doordat deze vrijwilligers vervolgens bij mensen thuis hun vrijwilligerswerk uitvoeren, is het lastig om observerend te participeren en is de tweede functie van Pit010 centraal komen te staan. Pit010 begeleidt en ondersteunt mensen met een beperkte zelfredzaamheid. Op de Pit010 Campus worden zodoende verschillende cursussen gegeven voor deze buurtbewoners. Zo worden er hele algemene cursussen gegeven als Nederlands, sporten en fietsen, maar worden de behoeftes van buurtbewoners ook voorzien door o.a. schulddienstverlening, computercursussen, verzorgingscursussen en vrijwilligerscursussen aan te bieden. Daarnaast kunnen buurtbewoners er met hun vragen terecht. Sommige mensen begrijpen, door bijvoorbeeld een taalachterstand, de brieven die zij van de sociale dienst of het UVW o.i.d. krijgen niet. Bij Pit010 kunnen zij met deze vragen terecht en worden zij hiermee geholpen. Op de Pit010 Campus verrichten deelnemers van Maatschappelijke Inspanning vrijwilligerswerk. Hierbij is bijvoorbeeld te denken aan vrijwilligerswerk als leraar, baliemedewerker of gastvrouw. Daarnaast zijn er ook mensen die daar cursussen volgen vanuit Maatschappelijke Inspanning. Doordat hier dus veel mensen vanuit Maatschappelijke Inspanning samen komen, is de Pit010 Campus als casus voor dit onderzoek gekozen. De Pit010 Campus heeft echter naast deze educatieve functie, ook een

---

¹⁵ Deze participatie is gebaseerd op de participatieladder, waarbij 80 procent van de doelgroep van Maatschappelijke Inspanning zich begeeft op trede 1 (geïsoleerd), trede 2 (sociale contacten buitenshuis) en trede 3 (deelname georganiseerde activiteiten). Naast de 15 procent die zich op trede 4 (onbetaald werk) en trede 5 (betaald werk met ondersteuning) bevinden, is de participatie van 5 procent onbekend (Burger:2013).

maatschappelijke functie. Zo is het een plaats waar mensen uit de buurt bij elkaar kunnen komen om koffie te drinken en hun problemen en zorgen te delen. Daarnaast worden er vanuit de Pit010 Campus allerlei activiteiten georganiseerd, zoals een barbecue in de zomer. De mensen uit de buurt kunnen ook bij de Pit010 Campus terecht om hun fiets te laten repareren, of zelfs om een fiets te kopen en de keuken in de Pit010 Campus wordt gebruikt om de catering voor bepaalde activiteiten te verzorgen. Zo worden er bijvoorbeeld broodjes gemaakt voor scholen indien zij daar een opdracht voor krijgen. Op deze manieren genereert de Pit010 Campus ook enige liquide middelen om te investeren in zichzelf en om benodigde artikelen aan te kunnen schaffen, zoals lesmateriaal. Dit zijn enkele voorbeelden die aangeven dat de Pit010 Campus veel meer is dan alleen een plek waar mensen cursussen kunnen volgen om hun zelfredzaamheid te vergroten. Het heeft een maatschappelijke functie voor de gehele buurt Pendrecht en is een uitstekende case om het project Maatschappelijke Inspanning in Pendrecht te onderzoeken.

De aard van het geleid vrijwilligerswerk

Voor dit onderzoek zijn er met veertien deelnemers interviews afgenomen en met drie professionals. Er is met twee mannelijke en één vrouwelijke professional gesproken. Van deze drie professionals had één een niet-Nederlandse afkomst. De leeftijden van deze drie respondenten varieert tussen de vierentwintig en negenenzeventig jaar. Deze, wat oudere professional, werkt op vrijwillige basis (met een vrijwilligersvergoeding) bij de Pit010 campus. Zij zijn allen minimaal een jaar actief bij Pit010. Van de geïnterviewde deelnemers zijn net zo veel mannen als vrouwen geïnterviewd en hun leeftijd varieert tussen de tweeëndertig en zesenvijftig jaar. Zij zijn minimaal drie maanden actief als vrijwilliger, waarbij de meeste al ruim een jaar vrijwilligerswerk doen. De deelnemers zetten zich minimaal vijf uur per week in voor de organisatie. De meeste doen dit rond de vijftien uur per week. Van deze deelnemers volgen drie een cursus op de Pit010 Campus. Ook het volgen van een cursus kan namelijk vanuit Maatschappelijke Inspanning verplicht worden. In dit geval doen uitkeringsontvangers geen vrijwilligerswerk, maar volgen zij cursussen, bijvoorbeeld om hun taal of computervaardigheden te verbeteren. Alhoewel dit moeilijk als een tegenprestatie voor de maatschappij gezien kan worden, de deelnemers doen immers niet iets voor de maatschappij, stad, buurt, buurtbewoners o.i.d., maar meer voor zichzelf, valt deze vorm van actief zijn toch ook onder het project Maatschappelijke Inspanning. Deze deelnemers worden namelijk nog niet in staat geacht vrijwilligerswerk te doen en worden via deze weg als het ware opgeleid tot vrijwilliger. Het lijkt er dan ook op dat het activeren van uitkeringsontvangers hoger in het vaandel staat dan dat zij daadwerkelijk iets terug doen voor de maatschappij, aangezien beide vormen als gelijkwaardig worden beoordeeld binnen Maatschappelijke Inspanning. Naast deze drie geïnterviewde cursisten,

zijn er elf interviews genomen met deelnemers die daadwerkelijke vrijwilligerswerk doen in de vorm van gastvrouw, docent, baliemedewerker, etc..¹⁶ Het multiculturele karakter van de wijk Pendrecht komt tevens in de culturele achtergrond van de respondenten naar voren, aangezien tien respondenten een niet-Nederlandse afkomst hebben. Op basis van het veldwerk en de afgenomen interviews met zowel de deelnemers als de professionals van de organisatie kan er gesteld worden dat er op de Pit010 Campus erg uiteenlopend vrijwilligerswerk wordt gedaan. Zoals eerder vermeld heeft de Pit010 Campus zowel een maatschappelijke functie als een educatieve functie. Het vrijwilligerswerk binnen de Pit010 Campus richt zich zodoende ook op deze beide functies en daarnaast wordt er vrijwilligerswerk gedaan om de Pit010 Campus draaiend en netjes te houden. Op basis van de interviews met de professionals van Pit010 kan er gesteld worden dat er zo goed mogelijk wordt geprobeerd om een vrijwilligersfunctie te vinden die het beste bij een deelnemer past en dat deze functies erg divers zijn.

“Dat is heel variabel. Laat ik in eerste instantie zeggen dat vrijwilligerswerk altijd gekoppeld moet worden aan een profiel van een bepaalde klant. En zeker aan het profiel van de MI’er¹⁷ die het toegewezen krijgt. Want niet iedereen is in staat om alles te doen. Wij hebben daarom verschillende functies, onder andere gastvrouw, of gastheer. Dat zijn de mensen die het participatiecentrum (wat nu de Pit010 Campus heet) aanvegen en zorgen dat de zaak een beetje netjes wordt gehouden, er koffie en thee is. Maar zo gaat het een beetje door van gastvrouw, naar baliemedewerker, naar docent, naar activiteitenbegeleider, naar administratief ondersteuner van mij. Kinderoppasmoeders hebben we ook nog. Dus dat is heel erg variabel (Respondent 11).

In de eerste plaats zijn er binnen de Pit010 Campus dus deelnemers die vrijwilligerswerk doen ter ondersteuning van de organisatie zelf. Dit zijn functies die niet zo zeer in het teken staan van de maatschappelijke of de educatieve functie van Pit010, maar die meer worden uitgevoerd om de Campus draaiend te houden. Hierbij is te denken aan vrijwilligerswerk als gastvrouw, baliemedewerker of kinderoppas die de zorg voor de kinderen van de cursisten op zich neemt, zodat zij hun aandacht en tijd aan de cursus zelf kunnen besteden en geen oppas hoeven te regelen en te betalen.

---

¹⁶ Desalniettemin zullen alle veertien respondenten benoemd worden als ‘vrijwilliger’ of ‘deelnemer’, aangezien ook de respondenten die een cursus bij de Pit010 Campus volgen, dit doen als verplichte tegenprestatie voor hun uitkering.

¹⁷ Met een MI’er wordt verwezen naar een persoon die vanuit Maatschappelijke Inspanning vrijwilligerswerk doet of een cursus volgt bij de Pit010 Campus.

“Telefoontjes aannemen, van computer iets maken als je iets nodig hebt, bijvoorbeeld vakantie data schrijven. Printen aanmeldingsformulieren en sommige dingen van computer maken en dan schrijven wie is ziek. Gastvrouw opschrijven, kinderopvang opschrijven, alles wat gebeurt overdag opschrijven (Respondent 5).”

“Nu, vanaf maart denk ik, ben ik gastvrouw geworden. Ik heb het gevraagd om gastvrouw te zijn (...) Op een dag koffie zetten, thee zetten, dweilen, gewoon schoon houden, opruimen, met mensen gewoon. Ook met mensen praten (Respondent 9).

Op deze manier leveren de deelnemers een bijdrage om de Pit010 Campus draaiend te houden. Naast dit ondersteunende vrijwilligerswerk, wordt er ook door deelnemers vrijwilligerswerk gedaan ten behoeve van de educatieve functie van de Pit010 Campus. Zo kunnen deelnemers lesgeven in verschillende soorten disciplines. Hierbij is te denken aan fietslessen, sportlessen en naailessen, maar Nederlandse lessen en sollicitatietrainingen worden ook door deelnemers gegeven. Uiteraard wordt er in een eerder stadium, door middel van een intakegesprek, beoordeeld of een deelnemer capabel genoeg is om les te geven. Indien dit als zodanig beoordeeld wordt, heeft een deelnemer de mogelijkheid om cursussen en lessen te geven aan cursisten. In sommige gevallen worden zij eerst getraind en volgen zij zelf cursussen om de capaciteiten die nodig zijn om les te geven te leren. In andere gevallen volstaan de ervaringen, kennis en capaciteiten die zij al hebben.

“Ik geef fietslessen aan die vrouwen, ga ze leren om te fietsen (Respondent 14).”

“Nou, ik geef dus de computerlessen hier. Dat zijn een soort van cursussen voor mensen. Met verschillende niveaus. Dus dan leren ze bijvoorbeeld om iets op te slaan op Word of om een treinkaartje te bestellen. Dat soort dingen (Respondent 15).”

“Sportlessen, dat is hier dat sportlessen. En Nederlandse les (Respondent 2).”

Deze cursussen en lessen worden dus gegeven door deelnemers van Maatschappelijke Inspanning. Nu zijn deze cursussen bedoeld voor een ieder die ze nodig heeft en veel mensen uit de buurt maken daar dan ook gebruik van. Het zijn echter niet uitsluitend buurtbewoners die gebruik maken van de cursussen. Er zijn ook cursisten die deze cursussen moeten volgen, omdat het vanuit Maatschappelijke Inspanning wordt verplicht. Sommige deelnemers van Maatschappelijke Inspanning moeten cursussen volgen als tegenprestatie voor hun uitkering in plaats van vrijwilligerswerk en zij doen dit op de Pit010 Campus. In dit geval worden zij op een dusdanige

manier beoordeeld dat zij nog niet ver genoeg zijn in hun zelfredzaamheid om vrijwilligerswerk te doen of zijn zij de taal nog niet genoeg machtig. Deze cursussen staan in het teken van het opleiden van vrijwilligers en dit kunnen verschillende cursussen zijn, uiteenlopend van een Nederlandse taalcursus, tot computercursus.

“Je krijgt sollicitatietraining, vrijwilligersbegeleiding, Nederlandse les en nu komt er ook een computercursus bij. En oh ja, klaar voor de start. Dat is eigenlijk voor het welzijn. Dus een beetje kijken hoe je geestelijke gezondheid is en je lichamelijke gezondheid. Hoe je daar het beste mee om kunt gaan (...) Allemaal in een cursus (Respondent 1).

De opleidende en educatieve functie van de Pit010 Campus levert dus aardig wat vrijwilligerswerk op wat door deelnemers van Maatschappelijke Inspanning wordt opgepakt. Daarnaast houden andere deelnemers zich op de Pit010 Campus bezig met de maatschappelijke functie die de organisatie heeft. Veel mensen uit de buurt komen naar de Pit010 Campus toe, wanneer zij vragen hebben of in situaties verkeren die zij zelf niet op kunnen lossen als gevolg van bijvoorbeeld een taalachterstand, waardoor zij hun ontvangen brieven niet begrijpen. De vrijwilligers op de Pit010 Campus helpen hen vervolgens met het beantwoorden van hun vragen en het oplossen van hun problemen, indien mogelijk. Maar buurtbewoners kunnen ook met een kapotte fiets terecht bij de Pit010 Campus, zodat ze voor een schijntje hun fiets kunnen laten maken en niet naar een dure fietsenmaker hoeven te gaan. Op deze manier staat de maatschappelijke functie van de Pit010 Campus in het teken van het helpen van de mensen uit de buurt. Op wat voor manier dan ook.

“Want mijn doel is iedereen helpen. Vanaf A tot en met Z. Dat betekent, ga ik kijken wat die persoon moet. Als die persoon CV moet maken, dan leer je die mensen CV maken, leer je die mensen solliciteren, leer je mensen netjes solliciteren, hoe moet je dat doen. En hoe moet je je aankleden als je komt bij een sollicitatiegesprek (Respondent 6).”

“Ik doe van alles bij Pit010. Meestal fietsen maken, mensen in nood helpen. Er komen mensen met vragen over alles. En die helpen, mensen doorverwijzen naar verschillende instanties. Mensen die bijvoorbeeld niet weten hoe zij een uitkering moeten aanvragen, hoe ze bij bepaalde instanties moeten komen. Echt voor alles. hoe ze kunnen bereiken wat ze willen. Vooral andere mensen helpen (Respondent 8).”

Zo is dus te zien dat de aard van geleid vrijwilligerswerk erg uiteenlopend is. Deze activiteiten kunnen zeer divers zijn en worden vooral bepaald op basis van de capaciteiten, maar ook, voor zover

mogelijk, op basis van de wensen van de deelnemer zelf. Op deze manier doen de deelnemers vrijwilligerswerk wat bij hen past en waar zij zich goed bij voelen. Zo wordt de kans op absentie en verzuim tevens verkleind. De Pit010 Campus en haar vrijwilligers leveren ook een redelijk grote bijdrage aan de buurt. Zo komen er vrij veel mensen op de cursussen af die de Campus aanbiedt. Zo is elke cursus wel gevuld met acht tot vijftien mensen en komen er geregeld buurtbewoners langs om zich aan te melden voor een cursus. Daarnaast lopen buurtbewoners regelmatig binnen, wanneer zij hulp nodig hebben met bijvoorbeeld het leggen van contact met de sociale dienst of een andere instelling. Ook doen de vrijwilligers regelmatig klusjes bij mensen uit de buurt thuis (bijvoorbeeld een oudere vrouw die haar tuin niet meer kan onderhouden) en krijgen zij af en toe de vraag om een lunch te verzorgen (bijvoorbeeld bij een bijeenkomst van mensen van de kerk). Naast de hulp die buurtbewoners kunnen krijgen bij de Pit010 Campus, kunnen zij er ook terecht om een kopje koffie of thee te drinken en kennissen of vrienden tegen het lijf te lopen en met hen bij te praten. Zo vervult het dus ook een sociale betekenis en levert de Pit010 Campus een redelijke bijdrage aan de buurt.

Opbrengsten geleid vrijwilligerswerk voor de uitkeringsontvanger

Op basis van de interviews met de deelnemers wordt al snel duidelijk dat er enkele algemene opbrengsten te ontdekken zijn waar veel deelnemers over spreken. Zo is er, om te beginnen, één aspect waar iedere deelnemer een duidelijk verschil in waarnam ten opzichte van zijn/haar situatie voor het uitvoeren van vrijwilligerswerk. Dit is het sociale netwerk en de contacten die de mensen hebben. De deelnemers stelden stuk voor stuk dat dit een enorme impuls had gekregen sinds zij begonnen waren met het doen van vrijwilligerswerk bij Pit010.

“Ja. Zeker. Dat gaat uitbreiden, dat sowieso. Want ik maak afspraken voor mijn cursisten. Ik heb ook afspraken gemaakt met andere vrijwilligersorganisatie waar ik naar toe gegaan. Daar heb ik weer iemand leren kennen. Dat betekent netwerk gaat groter worden [...] Dat is heel belangrijk voor de toekomst en ga je eindelijk een baan ergens vinden (Respondent 6).”

“Ja dat is zeker veranderd. Ik ben echt veel mensen gaan leren kennen door hier. Echt veel contacten die je maakt weet je. En niet alleen de mensen die ik hier les geef. Ook andere mensen die hier komen, beetje praten (Respondent 17).”

Zo hebben zij veel nieuwe contacten opgedaan en veel nieuwe mensen leren kennen. Alhoewel hier niet altijd directe vriendschappen uit zijn gekomen, vinden de deelnemers het erg fijn dat deze ontwikkeling zich heeft voorgedaan. De deelnemers komen de mensen die zij hebben leren kennen

via de Pit010 Campus namelijk vaak ook buiten op straat tegen of in de supermarkt, wat leidt tot een frequenter informeel sociaal contact met anderen. Dit vonden de deelnemers erg prettig en zodoende zagen zij dit als een enorme opbrengst. Enkele deelnemers realiseerden zich ook dat het ontwikkelen van een sociaal netwerk tevens bij kan dragen aan hun kansen om een betaalde baan te vinden.

Een ander aspect van zelfredzaamheid waar vrijwel elke vrijwilliger verbetering in zag optreden, is de dagbesteding.

“Ja, is veranderd. Ik opstaan altijd zeven uur. vroeger niet, beetje lang slapen. En dan op tijd eten 's ochtends en dan douchen en alles. En goede kleding. En ja, is verschillend. Helemaal. Beter, ik vind het beter. Motivatie is beetje actief zijn. Is beter denk ik (Respondent 5).”

“Ja ik moet wel opletten. Ik moet hier zijn en 's middags bijvoorbeeld als ik naar huis ga, ik moet huis, dagelijkse dingen, doen. Dat moet ik nog doen, eten klaar maken. Dus dat moet ik wel een beetje in orde plannen. Ja, dat wel (Respondent 10).”

Waar zij toegaven dat ze in het verleden, voordat ze vrijwilligerswerk deden, nog wel eens tot laat op bed bleven liggen en ook laat gingen slapen, hebben zij nu een reden om vroeg op te staan en vroeg naar bed te gaan. Het doen van vrijwilligerswerk draagt ook bij aan de structuur van de dagen van de vrijwilligers. Waar zij, voordat ze vrijwilligerswerk deden, de hele dag de tijd hadden om alledaagse huishoudelijke dingen te doen, zoals boodschappen en schoonmaken, moeten zij dit nu veel meer plannen. De vrijwilligers geven te kennen dat het doen van vrijwilligerswerk hun dagen drukker maakt, maar dat ze wel blij zijn met de implicaties die dat heeft voor hun dagstructuur, dagbesteding en –indeling.

Naast het sociale netwerk en de dagbesteding, vinden de vrijwilligers ook dat zij, in tegenstelling tot voordat zij vrijwilligerswerk verrichtten, hun dag en tijd zinvol besteden.

“Ja, ik voel me wel nuttig. Ja. Zeg maar, de kwaliteiten waar ik dan over beschik, dat is sowieso sociaal zijn en meedenken. En in de korte tijd dat ik nu samen met de cursisten heb gedeeld, geven ze zelf aan van goh jij levert een bijdrage en het is gewoon fijn. En stel nou dat jij uit de groep valt, ja wat moeten we dan eigenlijk? En dat geeft mij wel een fijn gevoel (Respondent 1).”

Ja, dat je mensen kan helpen. Dat is goed, ook voor die mensen. Je kan die mensen helpen. Dus die dingen zijn goed, weet je. Ik kan wel dingen doen voor die mensen. Gaan ze fietsen leren of als die fiets kapot is, ga ik maken met A. en M. Dus ja, dat is nuttig voor die mensen (Respondent 14).”

Waar zij voorheen vaak thuis zaten of lang sliepen en de dag doorbrachten met het uitvoeren van allerlei huishoudelijke taken, zijn zij nu bezig met het helpen van anderen. De vrijwilligers stellen dan ook dat zij dit een fijner gevoel vinden, dan het nutteloze gevoel dat zij wel eens kregen toen zij werkloos thuis zaten. Op deze manier hebben de vrijwilligers het gevoel dat zij bijdragen en onderdeel zijn van een groter geheel. Dit kan dan ook zeker als een opbrengst van het vrijwilligerswerk bestempeld worden.

De laatste opbrengst waar vrijwel alle vrijwilligers over spreken, is dat zij door het doen van vrijwilligerswerk de mogelijkheid hebben om zich te ontwikkelen en nieuwe vaardigheden aan te leren.

“Ja ik heb er wel veel van geleerd hier. Fietsen maken, dat heb ik nooit eerder gedaan. Mensen geholpen waar ik van dacht dat ik ze nooit zou kunnen helpen. Bijvoorbeeld met ze mee gaan naar sociale zaken en dingen regelen. Wist ik veel dat ik dat in me had (Respondent 8).”

“Ik heb echt heel veel, heel veel... Hoe moet ik zeggen? Ik kan nu meer over mijzelf vertellen zeg maar. En meer naar mensen toe gaan en meer communiceren en meer... Meer open. Wel veranderd, qua mijn gevoel. Voor mijzelf is dat eigenlijk heel veel veranderd (Respondent 9).”

Alhoewel het uiteraard per vrijwilliger verschilt wat hij/zij leert, stellen zij wel dat zij nieuwe dingen leren of bepaalde kwaliteiten van zichzelf herontdekken. Tevens kan het doen van vrijwilligerswerk kwaliteiten in de vrijwilligers naar boven halen, waar zij zich onbewust van waren. Deze nieuwe vaardigheden kunnen zich op verschillende gebieden uiten. Zo kunnen bijvoorbeeld vrijwilligers die niet zo goed Nederlands spreken, de taal beter leren door veel met mensen te praten op de Pit010 Campus. Vrijwilligers die les geven, kunnen beter leren omgaan met mensen, vrijwilligers die wat schuw en verlegen zijn, kunnen leren om wat opener en brutaler te worden en zo zijn er nog enkele voorbeelden te geven. Het staat echter buiten kijf dat het leren van nieuwe vaardigheden een opbrengst is, waar de vrijwilligers vrijwel allemaal mee te maken hebben en waar zij zeer positief over zijn.

Zo zijn er dus een aantal aspecten te noemen, waarin iedere vrijwilliger een positieve ontwikkeling heeft waargenomen. Daarnaast kwamen er tijdens de interviews met de vrijwilligers ook enkele aspecten naar boven, waarin sommigen een positieve ontwikkeling opmerkte, en anderen geen ontwikkeling. Één van deze specifieke opbrengsten is het krijgen van meer zelfvertrouwen.

“Meer, ja. Minder angstig zijn om iets te vragen of gewoon communiceren met mensen. Vroeger was anders. Maar nu meer zelfvertrouwen. Niet angstig zijn zeg maar. Niet bang zijn voor mensen. Gewoon meer vertrouwen hebben, ook in mensen. Als je bang bent voor mensen, iets vragen of te communiceren, dan heb je geen vertrouwen. Dat heb ik hier echt goed ontwikkeld (Respondent 9).”

“Zelfvertrouwen? Ik ben blij ik kan die mensen helpen. Ik zie die mensen leren naaien. Die mensen konden niet naaien. Nu zij kleren maken, broeken maken, stoffen maken. Is leuk. Ik ben blij ik kan helpen daarmee. Dus ja, is goed voor mij (Respondent 16).”

Bij sommige vrijwilligers heeft het lange verblijf in de bijstand een stagnerend effect gehad op het zelfrespect en het zelfvertrouwen. Zoals Elshout et al. (2013) ook al concludeerden, kan vrijwilligerswerk helpen om het zelfrespect en ook het zelfvertrouwen te herwinnen. Doordat de vrijwilligers nu actief bezig zijn met dingen, zoals lesgeven of het helpen van anderen, leren zij dingen over zichzelf, waarvan zij niet wisten dat zij dat konden. Ook ontwikkelen ze bepaalde zaken, zoals communiceren, en zijn ze onder de mensen, wat hun zelfvertrouwen vergroot. Tenslotte zien de vrijwilligers in dat zij mensen kunnen helpen of iets kunnen leren, wat ook een positief effect op hun zelfvertrouwen heeft.

Naast het zelfvertrouwen, heeft het doen van vrijwilligerswerk ook effect op de fysieke en/of psychische gezondheid van vrijwilligers. Alhoewel dit bij vrij veel vrijwilligers het geval was, moet hierbij opgemerkt worden dat dit niet voor alle vrijwilligers een positieve verandering is.

“Depressies, die heb ik nog steeds. Gejaagd voel ik me wel. Is wel meer geworden. Ik weet het niet, dat is een gevoel gewoon. Dat je dingen moet. Dat zie ik totaal niet bij anderen, maar wel bij mij (Respondent 8).”

“Nee, in principe zal er pijn bijkomen. Dat gebeurde al. Op het moment dat ik ga lopen piekeren over bepaalde dingen, heb ik last van mijn onderrug. Want eigenlijk wil ik doelgerichter geleid worden, maar nu is het een beetje... (handgebaar waarmee hij aangeeft dat dit nu niet is hoe hij het zou willen zien) (Respondent 4).”

Zo geven sommige vrijwilligers te kennen dat zij, nu zij naast hun dagelijkse en persoonlijke zaken ook vrijwilligerswerk moeten doen, wat meer last hebben van kwaaltjes en stress. Soms kan het vrijwilligerswerk een extra last vormen voor de vrijwilligers, vooral wanneer zij te maken hebben met privéproblemen en er eigenlijk niets meer bij kunnen hebben. In dit soort gevallen levert het vrijwilligerswerk alleen maar extra stress op, wat zich uit in fysieke en psychische klachten. Dit lijkt te

duiden op een pervers effect van het vrijwilligerswerk. Maar naast deze negatieve ontwikkeling, geeft de meerderheid van de vrijwilligers aan dat het vrijwilligerswerk een positief effect heeft op de gezondheid, zowel de fysieke als de psychische.

“Ja, als ik hier bezig ben, dan vergeet ik de thuissituatie, de privédingen, de depressie. Die vergeet ik dan. Ik ben hier bezig met telefoon, met mensen. Dus die gedachten zijn even weg. Soort afleiding (Respondent 10).”

“Kijk, wat ik al aangaf, ik leefde gewoon in een stresssituatie. Dus hartslag, die liep hoog op. En ook heel veel spanningsrugpijnen. En als je dan weer sociale contacten hebt en je ziet het weer een beetje zonnig in, dan gaan die dingen ook weg (Respondent 1).”

“Dan tuurlijk, dat is veranderd. Ook psychisch en ook lichamelijk. Want ik heb meer energie. En ik ben ook niet zo jong meer en blijf je thuis zitten... Je spieren, alles gaat gewoon slap worden. Ga je aankomen, je hebt geen zin meer in niks. Zie je meer, de mensen worden depressies, worden eenzaam. En dat moet je voorkomen door dat ga je even iets doen (Respondent 6).”

Waar vrijwilligers in het verleden, en soms nu nog steeds, met depressies kampen, zorgt het vrijwilligerswerk ervoor dat zij afgeleid worden. Zij kunnen met andere dingen bezig zijn en zitten niet de hele dag thuis, waardoor hun pijn even wat meer naar de achtergrond kan komen te staan. Daarnaast kunnen ook fysieke pijntjes door het vrijwilligerswerk minder worden of verdwijnen. Enkele vrijwilligers spreken dan ook over de invloed van structuur op hun gezondheid. Doordat het vrijwilligerswerk structuur geeft aan hun dagen, wordt hun eetpatroon wat stabiel en meer gestructureerd. Voor mensen met diabetes of mensen die last hebben van overgewicht en af willen vallen, kan dit veel invloed hebben. Verder kunnen kwaaltjes en pijntjes die het gevolg zijn van spanning verdwijnen als de vrijwilliger het naar zijn zin heeft en het vrijwilligerswerk positief benaderd. Zo kan het doen van vrijwilligerswerk op verschillende manieren een positief effect hebben op de gezondheid van de vrijwilligers.

Verder geven een paar vrijwilligers ook te kennen dat het vrijwilligerswerk invloed heeft gehad op de gezinsrelaties in de thuissituatie. Vooral voor de kinderen lijkt het erg belangrijk dat hun vader of moeder bezig is met iets, hetzij werk, hetzij vrijwilligerswerk.

“Misschien dat zij, ja wat ik zei al, dat is beter voor haar als ik ga iets doen. Want als zit ik thuis, zij heeft niks aan [...] Waarom moet ik naar school en jij doet ook niks? Waarom moet ik nu studeren, als krijg ik toch geen baan? Dus als voorbeeld en dat is heel erg belangrijk (Respondent 6).”

De vrijwilligers stellen dan ook dat het belangrijk is dat zij nu weer aan het werk zijn, aangezien zij toch een voorbeeldfunctie vervullen voor hun kinderen. Als hun kinderen zien dat zij bezig zijn met iets en niet bijvoorbeeld de hele dag thuis zitten, worden zij rustiger en krijgen zij meer vertrouwen in hun eigen toekomst. Kinderen kunnen namelijk al gauw het nut van bijvoorbeeld naar school gaan in twijfel trekken, als zij zien dat hun vader of moeder thuis zit en geen baan heeft kunnen vinden, ondanks het afronden van een opleiding. Maar wanneer zij bezig zijn met iets, is dit veel minder het geval.

Één van de opbrengsten van het vrijwilligerswerk die de overheid voor ogen heeft, wordt ook genoemd door de vrijwilligers. Deze opbrengst is één van de doelstellingen van het geleid vrijwilligerswerk, en houdt in dat vrijwilligers meer controle over hun leven krijgen. Kampen (2010) noemt dit *empowerment*. Door het vrijwilligerswerk zouden vrijwilligers onbenutte kwaliteiten kunnen aanwenden en nieuwe vaardigheden kunnen ontwikkelen (Kampen:2010). Daarnaast zal het geloof van de vrijwilligers in het eigen vermogen om zichzelf te redden groter worden, wanneer zij inzien dat zij zelf in staat zijn om hulp te geven (Rappaport:1987). Een aantal vrijwilligers stellen dan ook dat het doen van vrijwilligerswerk enigszins heeft bijgedragen aan het gevoel dat zij controle over hun leven hebben. Zij geven te kennen dat dit in ieder geval verbeterd is ten opzichte van hun situatie voordat ze vrijwilligerswerk deden.

“Het geeft je natuurlijk wel een bepaalde bevrediging. Van hé, dat je iets zinvols doet. Dus als je het zo ziet... Ja, dan kan ik ‘ja’ zeggen (Respondent 2).”

“Over mijn leven? Ja, ik moet opletten. Ik moet hier op tijd zijn, dingen thuis regelen. Alles regelen. Ja, meer controle. Ja, ik moet twee keer in de week hier zijn, dus dat heb ik wel (Respondent 10).”

Hierbij moet echter opgemerkt worden dat een aantal vrijwilligers aangeven dat dit gevoel voor hen niet veranderd is. Zij hadden al het idee dat ze de controle over hun eigen leven hadden en dat zij in staat waren om zichzelf te redden. Wanneer een vrijwilliger stelde dat hij niet het idee had de volledige controle over zijn leven te hebben, stelde hij ook vaak dat het vrijwilligerswerk hier wel een positief effect op heeft gehad. Vooral de structuur en de regelmaat die het vrijwilligerswerk met zich meebrengt lijkt dit te veroorzaken.

Zo zijn er een aantal opbrengsten naar voren gekomen waar vrijwel alle, of enkele vrijwilligers over spreken. Desondanks is er ook een belangrijk punt waar het vrijwilligerswerk geen invloed op lijkt te hebben. Zo zou het doen van vrijwilligerswerk volgens Burger (2013) ertoe moeten leiden dat mensen meer gaan participeren in de samenleving. Zo zouden zij meer deel gaan nemen

aan andere activiteiten en zou het doen van vrijwilligerswerk uiteindelijk de kans op betaald werk moeten vergroten (Burger:2013). De interviews met de respondenten in dit onderzoek ondersteunen deze gedachte echter niet.

“Nee dat denk ik niet. Misschien, maar ik denk het niet. Tuurlijk, het is beter als dat je niks doet en je zit een beetje thuis. Dan ga je helemaal niks vinden. Maar ik weet niet of ik door hier een baan kan vinden (Respondent 15).”

De vrijwilligers geven aan dat zij nauwelijks mogelijkheden zien om vanuit het vrijwilligerswerk een betaalde baan te vinden, al stellen zij wel dat het de kans op betaald werk wel groter maakt dan als zij thuis zouden zitten. Desondanks is de verwachting dat het vrijwilligerswerk tot betaald werk zal leiden erg laag en ontbreekt het de vrijwilligers aan het idee dat zij via het vrijwilligerswerk in contact kunnen komen met mensen die betaald werk voor hen kunnen regelen.

Het valt dus op dat er een aantal opbrengsten zijn waar vrijwel elke deelnemer over sprak en een aantal opbrengsten waar sommige deelnemers over spraken. Een verklaring hiervoor kan gevonden worden in het gegeven dat niet iedere deelnemer tekort schiet op alle aspecten waarin verbetering op kon treden. Zo kan een bepaalde deelnemer te kampen hebben met een bepaalde problematiek waar een ander geen last van heeft en andersom. Waar een deelnemer bijvoorbeeld psychische en fysieke gezondheidsklachten kan hebben en geen last heeft van een gebrek aan zelfvertrouwen, kan dit voor een andere deelnemer anders zijn. En als een deelnemer geen last heeft van psychische en fysieke ongemakken, kan hier ook nauwelijks een verbetering in optreden. De aspecten waar een deelnemer vaak problemen mee heeft, zijn ook vaak de aspecten waar de meeste vooruitgang in wordt geboekt. Vandaar dat er dus op basis van de interviews opbrengsten geconstateerd kunnen worden die voor enkele deelnemers opgaan en voor enkelen niet. De algemene opbrengsten hebben dan ook betrekking op aspecten die voor alle deelnemers verbeterd konden worden en waar zij, naar hun mening, in tekort schoten.

Ervaringen en waarderings geleid vrijwilligerswerk

Het vrijwilligerswerk wat bij Pit010 uitgevoerd wordt, is voor zowel de deelnemers, als de organisatie relatief nieuw. Het is dan ook interessant om te bezien hoe deze inzet vanuit beide perspectieven wordt ervaren en gewaardeerd. Wanneer het vrijwilligerswerk bij Pit010 tijdens de interviews met de professionals van de organisatie ter sprake komt, zijn de reacties over het algemeen positief.

“Sommigen wel, sommigen niet. Ligt aan die groep en persoon [...] Ik kan een groep laten en weg gaan even, want soms moet ik even weg naar Woonstad of Servicepunt, maar die blijven dan bezig. Maar anderen, als ik kom waar is die en waar is die? Die is even weg en die is even weg [...] Kijk over de meerderheid hoef ik niks te klagen, maar het is een klein groepje die dat doet (Respondent 13).”

Ondanks dat de ervaringen van de professionals positief zijn, merken zij ook op dat niet elke vrijwilliger even gemotiveerd lijkt te zijn en dat het ze soms veel moeite kost om ze goed te laten functioneren. Sommige vrijwilligers komen niet altijd, gaan na een tijdje weer weg of proberen de kantjes er van af te lopen. De professionals merken dan ook op dat zij geregeld achter deze mensen aan moeten zitten om ze goed te laten functioneren. Hier wordt echter direct aan toegevoegd dat dit betrekking heeft op een kleine groep mensen. Ondanks dit verbeterpunt zijn de professionals over het algemeen positief over het vrijwilligerswerk wat de vrijwilligers doen en over de vrijwilligers zelf.

“Ik vind het altijd fantastische gasten. Ik neem ze altijd als voorbeeld voor mezelf. Zou jij zo gemotiveerd zijn als je niks zou krijgen behalve waardering dan? Ze zijn zo gemotiveerd en ze zijn zo bewust van dat ze iets bijdragen aan het leven van een ander. Daar mogen wij ons ook wel eens in de spiegel kijken hoe hun het doen. Die mensen, die doen het echt voor een ander. Ik krijg er nog voor betaald, maar zij doen het echt voor een ander (Respondent 11).”

Deze inzet wordt dus goed ervaren en gewaardeerd. Het feit dat het overgrote deel van de vrijwilligers het werk zo gemotiveerd doet, zonder daar naast hun uitkering voor betaald worden, zorgt voor respect en waardering bij de professionals van de organisatie. De professionals zouden dan ook graag meer deelnemers toegewezen krijgen.

“Ja. Je kan die mensen meer stimuleren in bepaalde doel wat ze willen hebben [...] Ik zou graag meer vrijwilligers willen hebben. Mensen die wat willen doen. Zodat ze kunnen helpen om alles te doen (Respondent 13).”

“En ik weet zeker, ik heb al één iemand gezien, die komt dan met dat briefje en die zegt: ‘Wil je effe een stempel zetten?’ En dan zeg ik: ‘Ja, wat wil je gaan doen dan, heb je een beetje zicht wat je wil gaan doen?’ ‘Nee, maar ja, ik moet een stempel, ik moet een briefje inleveren.’ Die hebben echt allemaal geen idee van wat het kan opleveren. Maar ja, dat is dan weer een uitdaging hè. Om dat te laten zien, wat ze allemaal kunnen doen. Toch? Als alle mensen die een uitkering zouden hebben, al doen ze maar vier uur vrijwilligerswerk, moet je kijken hoe veel mensen er mee geholpen zijn (Respondent 12).”

De professionals zouden dus niet alleen meer deelnemers toegewezen krijgen, omdat zij de mogelijkheid hebben om ze te kunnen plaatsen en omdat er genoeg werk voor ze is, maar ook omdat zij de meerwaarde van de inzet inzien en omdat het tot nu toe goed ervaren wordt. Zij zien dat het vrijwilligerswerk zowel de vrijwilligers zelf, alsook andere mensen helpt. Zij zouden dan ook graag nog meer mensen willen helpen en meer mensen in dit proces betrekken, ook de mensen die op het eerste gezicht niet gemotiveerd zijn. In plaats van deze mensen af te schrijven en met een harde hand aan te pakken, proberen ze deze mensen om te draaien en ze in te laten zien wat er allemaal te doen is en wat vrijwilligerswerk kan betekenen voor anderen.

Wanneer er gekeken wordt naar hoe het vrijwilligerswerk bij Pit010 door de vrijwilligers zelf ervaren wordt, valt er op dat alle vrijwilligers het goed vinden dat ze bezig zijn met iets. Zij zijn stuk voor stuk van mening dat het beter is dan thuis zitten en niks doen. Uit de interviews met hen blijkt dan ook dat zij het principe dat er voor een uitkering een tegenprestatie gedaan moet worden, niet per definitie verwerpen.

“Kijk, heel belangrijk is om iets te doen. Ik kan niet thuis zitten. Één, is heel erg belangrijk als je hebt kinderen, geef je voorbeeld dat iedereen moet iets doen. Anderen geef je dat goed gevoel, heb je iets gedaan, goed gedaan. Dan krijg je meer zelfvertrouwen, krijg je meer netwerk, ga je opbouwen. Je hebt toch contact met mensen, ben je niet eenzaam, thuis zitten (Respondent 6).”

“Ik zie mijn uitkering gewoon als mijn salaris. En dat zouden meer mensen moeten doen denk ik. Want in hun eigen land, jammer dat ik het zo moet zeggen, krijgen ze geen dubbeltje als ze niet werken. En hier? Hier zitten ze op de bank en krijgen ze laat maar zeggen duizend euro. Nou voor niks doen. Dus ik vind het helemaal niet erg [...] Het is een voorrecht dat de regering dat vrijstelt. Dat je niet brodeloos hoeft te zijn. Dat je niet op straat hoeft te leven als je geen geld hebt. Dat zijn ze natuurlijk in heel veel landen wel. Dan heb je ook gewoon niks (Respondent 7).”

De deelnemers vinden het doen van een tegenprestatie voor hun uitkering dus allemaal een goede gedachte. Vaak wordt de vergelijking gemaakt met loonarbeid, waarbij er ook voor een baas gewerkt wordt om geld te verdienen. Sommigen proberen dan ook hun uitkering als loon te zien en het vrijwilligerswerk wat ze doen als hun baan. Alhoewel niet elke vrijwilliger deze constructie hanteert, zijn zij het wel unaniem met elkaar eens dat er voor een uitkering een tegenprestatie verwacht mag worden. Zij zijn zich bewust van het feit dat het krijgen van een uitkering niet in elk ander land vanzelfsprekend is en dat er zodoende ook best wat voor een uitkering gedaan mag worden. Daarnaast zeggen de vrijwilligers met kinderen dat zij op deze manier ook het goede voorbeeld aan

hun kinderen geven. Kinderen leren toch veel van hun ouders en door bezig te blijven, wordt het goede voorbeeld gegeven.

Naast dat de vrijwilligers het dus niet erg vinden om iets terug te doen voor hun uitkering, ervaren zij wat ze als tegenprestatie doen bij Pit010 over het algemeen positief. Desalniettemin zijn er ook enkele minder positieve reacties.

“Voor mij misschien een beetje laag drempelend, want ja dan krijg je dingen dat ik denk van ja dit is een station waar ik al tien keer voorbij ben geweest. Dus soms lijkt het alsof je eigenlijk... Je voelt je soms een analfabeet. Het mag wel iets gerichter richting de maatschappij. Werk gerelateerd (Respondent 4).”

“Qua inhoud van de les ben ik ontevreden. Bij computerles bijvoorbeeld leer je om te googlen, je leert bestanden opslaan en bijvoorbeeld een treinkaartje bestellen. Kijk dat soort dingen, ik ben bijvoorbeeld wel verder dan dat niveau [...] Ik zou liever naar school gaan en een diploma halen voor maatschappelijk hulpverlening of iets in die richting. Gewoon op niveau. Dit is een beetje nutteloos¹⁸ (Respondent 1).”

Zoals eerder vermeld kunnen de deelnemers van Maatschappelijke Inspanning binnen de Pit010 Campus verdeeld worden in deelnemers die vrijwilligerswerk doen en deelnemers die verplicht cursussen moeten volgen bij de Pit010 Campus. Deze deelnemers zijn een stuk negatiever dan de deelnemers die daadwerkelijk vrijwilligerswerk doen. Zij zien net als de andere deelnemers niets verkeerd in het doen van een tegenprestatie voor hun uitkering, maar over de inhoud van de cursussen zijn zij minder te spreken. Zij vinden dat er voorafgaand aan de indeling van de cursussen beter gekeken moet worden naar wat voor competenties zij al hebben. Zij ervaren een gebrek aan inleving in de cursist, wat resulteert in een situatie waarin mensen met verschillende niveaus van de Nederlandse taal, wel dezelfde cursus Nederlandse taal volgen. Ditzelfde komt voor bij andere cursussen, waardoor zij soms het gevoel krijgen dat zij niet nuttig bezig zijn en hun tijd aan het verdoen zijn. Ondanks dat zij bereid zijn zich in te spannen en nieuwe dingen te leren, vinden zij dat het onnodig is om cursussen te volgen waarin zaken worden gedoceerd die zij al weten of al kennen. Zij hebben dan ook het gevoel dat zij cursussen onder hun niveau aan het doen zijn, wat zij als frustrerend ervaren en hebben meer het gevoel dat zij bezig gehouden worden onder het mom van actief zijn. Deze cursussen zijn er echter voor bedoeld om te zorgen dat deze mensen uiteindelijk

---

¹⁸ Deze respondent doet dit echter niet, omdat zij niet genoeg financiële middelen heeft om dit te verwezenlijken en door haar kinderen niet genoeg tijd heeft. Het volgen van een cursus in het kader van Maatschappelijke Inspanning is niet de reden dat het hier niet van gekomen is.

doorstromen naar vrijwilligerswerk. Het valt dan ook niet uit te sluiten dat zij het doen van een tegenprestatie voor hun uitkering anders gaan ervaren als zij eenmaal als vrijwilliger aan de slag zijn. De deelnemers die namelijk daadwerkelijk vrijwilligerswerk deden bij Pit010 waren wel positief over hun bezigheden.

“Ja, ik vind het leuk. Beter dan thuis. Ik wil ook niet thuis blijven. Nee. Niet leuk thuis, is saai alleen. Wat moet ik doen thuis? Beter ik hier met mensen praten. Ik heb contact weet je. Als je nu thuis alleen maar zitten, of boodschappen doen. Nee hoeft niet (Respondent 3).”

“Prima. Ja hoor. Het is weer een beetje regelmaat in je leven. En je hebt toch wel weer een beetje een doel in je leven. Je moet vroeg opstaan. Ja, het is weer het werkschema van de wereld zeg maar. Gewoon een beetje lichtelijk weer meedraaien. En ja, dat vind ik toch gewoon fijn. Gewoon 's morgens opstaan, je ding doen en dan gewoon lekker naar je werk (Respondent 7).”

Voor de vrijwilligers is het doen van vrijwilligerswerk een ideale manier om het huis uit te komen en met andere dingen bezig te zijn. Dit is dan ook iets wat zij tijdens de interviews regelmatig aanhaalden. Het vrijwilligerswerk verschaft ze een manier om uit de sleur te ontsnappen en enige regelmaat in hun leven op te bouwen, wat zij als prettig ervaren. Zij voelen zich niet fijn om de hele dag thuis te zitten en dit geeft hen de gelegenheid om mee te draaien in de maatschappij. Vooral het contact met andere mensen vinden zij prettig en draagt bij aan de positieve manier waarop zij het doen van vrijwilligerswerk ervaren en waarderen.

Opvallend genoeg geven zowel de deelnemers die vanuit Maatschappelijke Inspanning een cursus volgen, als de deelnemers die vrijwilligerswerk doen te kennen dat het verplichte karakter van hun inzet geen rol meer speelt in de beleving van het doen van deze inzet.

“Daar moet je helemaal niet meer aan denken. Dat doe ik ook niet. Ik wil er niet aan denken [...] Ik ga er mee om van laat je niet kennen [...] Dus ja, ik hoop en ik ga er voor om er toch wel baat uit te halen. Iets er uit te halen (Respondent 4).”

“In het begin vond ik niet leuk. Ik dacht gewoon, ja gratis werken. Ja eigenlijk is dat zo, gratis werken. Maar nu denk ik niet meer zo. Nu heb ik wel... Ja, ik ben bezig. Misschien kan ik wel werk vinden via baliemedewerker. Ja, ik heb hier een beetje ervaring, dus nu denk ik anders over. Ja, ik zat thuis altijd. Dus nu is het wel oh ik ga naar mijn werk. Naar buiten. Onder de mensen. Is leuk (Respondent 10).”

Alhoewel zij in eerste instantie wel degelijk bezig waren met het verplichte karakter van hun inzet, zeggen zowel de cursisten als de vrijwilligers dat zij hier nu niet meer bezig zijn en dat zij daar eigenlijk nauwelijks nog aan denken. Het valt dan ook op dat de deelnemers een positieve instelling hebben en zowel de cursisten, als de vrijwilligers proberen het doen van een tegenprestatie zo positief mogelijk te benaderen. Ze proberen er het beste van te maken en er positieve dingen uit te halen. Deze instelling leidt ertoe dat het verplichte karakter van de inspanning steeds meer naar de achtergrond lijkt te verdwijnen en dit dus geen centrale rol meer speelt in hun beleving van het doen van vrijwilligerswerk of het volgen van een cursus.

Wellicht dat deze instelling ertoe leidt dat de vrijwilligers zich allemaal fijn voelen bij de organisatie. Ondanks dat de cursisten niet erg te spreken zijn over de manier waarop er vorm wordt gegeven aan de cursussen geven zij, net als de vrijwilligers, te kennen dat zij zich op hun gemak voelen bij de organisatie. Zij voelen zich weliswaar niet helemaal op hun plek, doordat de cursussen hen niet bieden wat zij zouden willen, maar zij voelen zich wel thuis. Hier ging echter wel wat tijd over heen.

“Want mensen begrijpen niet zo goed waarom ik dan eigenlijk een uitkering krijg. Maar het leuke daarvan is toch dat ik wel iets kan betekenen voor die mensen. En dat is dan toch wel iets van mezelf waar ik me prettig bij voel en dat ik denk van zie je wel. Het heeft betekenis... Ja ik voel me wel op mijn gemak. Niet op mijn plek (Respondent 1).”

De cursisten hadden dus in het begin moeite en pas toen zij in gingen zien dat zij wel iets uit de cursussen konden halen, weliswaar niet inhoudelijk, begonnen zij zich wat fijner te voelen. Zo hielpen ze bijvoorbeeld anderen te motiveren of hielpen ze medecursisten met zaken waar tijdens de cursussen te weinig op in werd gegaan. Op deze manier hebben ze op een bepaald moment een omslagpunt bereikt en zijn zij de cursussen toch zo positief mogelijk gaan benaderen.

Voor de vrijwilligers zelf ligt dit iets anders. De vrijwilligers geven allemaal tijdens de interviews aan dat zij met plezier naar hun vrijwilligerswerk komen en dat zij zich bij de organisatie thuis en op hun plek voelen.

“Ja, ik voel me wel op mijn plek ja. Het gaat vooral om de collega’s. Het is leuk samenwerken. Ja dat is het. Als je het leuk hebt met elkaar kan je beter werk leveren, ben je gemotiveerd en leef je ook naar iets toe (Respondent 8).”

“Op mijn plek? Ja op zich.. Ik denk het wel. Als je toch ziet wat die mensen eraan hebben dan voelt het goed dat je daar iets aan gedaan hebt zeg maar. Dus dat is wel fijn. En die mensen zijn zelf ook blij met jou (Respondent 17).”

De vrijwilligers kaarten aan dat het belangrijk is om je ergens thuis te voelen, wil je gemotiveerd blijven. Deze motivatie zou een stuk moeilijker zijn op te brengen als het goede gevoel bij de organisatie ontbrak. Voornamelijk de goede, sociale sfeer en de leuke collega's worden aangedragen als belangrijke redenen waarom zij zich zo op hun plek voelen bij de Pit010 Campus.

De manier waarop het vrijwilligerswerk wordt ervaren verschilt dus enigszins. Waar dit vanuit de organisatie en vanuit het perspectief van de deelnemers die vrijwilligerswerk doen positief wordt ervaren, gaat dit voor de cursisten niet helemaal op. De verklaring hiervoor kan worden gevonden in de aard van de inzet die zij vanuit Maatschappelijke Inspanning moeten doen. De deelnemers die een cursus moeten volgen hebben niet het gevoel dat de cursussen inhoudelijk iets bijdragen en stellen dat zij de stof die behandeld wordt al beheersen. Zij ervaren dus een gebrek aan inschatting van hun kwaliteiten en capaciteiten en in sommige gevallen is dit onterecht. Zij worden dan onder hun niveau beoordeeld en er worden bepaalde kwaliteiten en capaciteiten door de professionals over het hoofd gezien, waardoor deze deelnemers in cursussen terecht komen die onder hun niveau zijn. Dit zorgt er voor dat zij minder positief zijn dan de vrijwilligers zelf die niet met deze cursussen te maken hebben. Zo kan er dus geconcludeerd worden dat het activeren van uitkeringsontvangers niet op uitsluitend positieve ervaringen hoeft te rekenen. Het is voor de deelnemers belangrijk dat zij het gevoel hebben dat zij zinvol bezig zijn en dat hun inzet nuttig is, ofwel voor zichzelf, ofwel voor iemand anders. De inzet moet dus een stapje verder gaan en een wezenlijke bijdrage aan iets leveren, in ieder geval in de ogen van degene die de inzet uitvoert. Wanneer dit meer zal gaan gebeuren en er niet uitsluitend gekeken wordt naar het activeren van uitkeringsontvangers, zullen de ervaringen van alle deelnemers positiever worden.

Contact tussen organisatie en vrijwilligers

Om het contact tussen de organisatie en de vrijwilligers op een juiste wijze te typeren en weer te geven, is het noodzakelijk om dit contact vanuit zowel het perspectief van de deelnemers, als het perspectief van de professionals van de organisatie te bekijken. Wanneer dit contact vanuit het perspectief van de professionals wordt bekeken, vallen er een aantal zaken op. Om te beginnen blijkt uit de interviews met hen dat er veel tijd gaat zitten in het activeren en goed laten functioneren van de deelnemers.

“Kijk je hebt mensen hier die komen met een brief van de sociale zaken die moeten getekend worden, want als ze dat niet doen, dan wordt hun loon (uitkering) gehalveerd. Daar kan ik niks aan doen, daar kan Y. niks aan doen. Maar we proberen jou hier te helpen. En daarom vraag ik als je hier komt, probeer je best te doen. Er zijn er sommigen die dat niet op kunnen brengen of willen, maar er zijn er ook genoeg die dat willen (Respondent 13).”

“Nou in het begin, de helft zit dan bij de voorlichting die denken van ik ben gestuurd. Ik heb toch op de één of andere manier opdracht gekregen van de gemeente Rotterdam om eens wat te gaan doen. En die hebben eigenlijk klachten van ja ik heb wel heel erg zere benen, dus ik kan niet lang staan en kan lang dit niet. Weet je wel, die houding (Respondent 12).”

Het gegeven dat zij veel tijd moeten steken in het motiveren van de deelnemers heeft voor een groot gedeelte te maken met de houding die sommige deelnemers hebben ten opzichte van het vrijwilligerswerk. Niet elke deelnemer komt met een positieve, gemotiveerde houding naar de organisatie toe. Zij zien het nut niet in van het doen van vrijwilligerswerk of hebben moeite met het verplichte karakter dat er aan verbonden zit. Deze mensen komen dan ook vaak met een plichtmatige houding naar de organisatie, met als enige reden dat zij gekort worden op hun uitkering als ze niet op komen dagen. Deze houding kan bestempeld worden als een vorm van verzet tegen de machtsverhoudingen. Zij zijn het in dit geval niet eens met de identiteit die hen door de macht (in dit geval de overheid) wordt toegekend en de implicaties die hieraan verbonden zitten (Bolhuis & Meereboer:1995). De overheid bestempeld iemand die een uitkering ontvangt toch indirect als iemand die geactiveerd moet worden middels het activeringsbeleid. Dit kan zich bij mensen waar dit op van toepassing is en die deze opvatting niet delen uiten in verzet, met een plichtmatige houding, of absentie tot gevolg. Deze houding blijft dan ook bij de professionals niet onopgemerkt. Het is vervolgens aan de professionals van de organisatie om er voor te zorgen dat deze houding omslaat en dat deze deelnemers transformeren in gemotiveerde, goed functionerende vrijwilligers. Alhoewel dit niet voor iedereen is weggelegd en er af en toe een pressiemiddel aan te pas moet komen, blijkt dit proces veel deelnemers goed af te gaan.

“En je merkt aan die mensen, dat als ze dan iets gaan doen en het is leuk, je hebt een goeie match gemaakt, dat die komen en zoiets hebben van... Nou dat ze gewoon heel erg blij zijn dat ze nu merken dat het ook iets oplevert [...] Dan wordt het niet meer die verplichting van ik moet iets doen, maar dan is het iets wat je zelf leuk gaat vinden (Respondent 12).”

“Dat is een andere zienswijze. Als ze daar eenmaal aan de slag gaan, dan gaan ze op een gegeven moment van je houden, omdat ze zien dat jij iets voor ze kan doen (Respondent 11).”

Uiteraard staat deze omslag niet los van de moeite, tijd en energie die de professionals van de organisatie in de deelnemers steken. Zij moeten de deelnemers in laten zien dat het doen van vrijwilligerswerk waardevol kan zijn en dat het hen in vele opzichten kan helpen. Daar gaat dan ook veel tijd en energie in zitten. Maar wanneer er vervolgens passend vrijwilligerswerk voor de deelnemers wordt gevonden en zij een tijdje aan de slag zijn, merken de professionals dat de houding van de deelnemers erg snel om kan slaan en dat het verplichte karakter van de inspanning steeds minder nadrukkelijk in beeld is.

Wat verder opvalt bij het contact tussen de organisatie en de vrijwilligers is dat de professionals altijd proberen om de vrijwilligers in hun waarde te laten. Alhoewel dit de visie is van de professionals en in de praktijk niet altijd zo blijkt te zijn¹⁹, is de intentie positief.

“Het wordt per persoon bekeken. En wordt naar gekeken hoe is iemand fysiek in staat om hoe veel uur te doen. En we proberen vrijwilligers ook altijd op te laten bouwen [...] Je kijkt naar de vaardigheden van iemand en naar de wil van iemand (Respondent 11).”

“Kijk het is belangrijk dat je in een gesprek met mensen, dat je laat merken dat ze wel zelf de regie in handen blijven houden. Dat ze zelf kunnen beslissen wat ze willen doen (Respondent 12).”

De professionals proberen bij het zoeken van vrijwilligerswerk altijd te kijken naar de wensen, voorkeuren en capaciteiten van de deelnemers. Zij benadrukken de kwaliteiten en positieve kanten van onzekere vrijwilligers en wijzen hen op kwaliteiten die de deelnemers zelf over het hoofd zien of als vanzelfsprekend ervaren. Een goede begeleiding achten zij essentieel om de vrijwilligers goed te kunnen laten functioneren en zodoende wordt er dan ook een persoonlijke match en stappenplan gemaakt. Zo wordt er altijd per persoon gezocht naar het soort vrijwilligerswerk en ook naar hoe veel uur deze persoon aan zou kunnen. Vervolgens wordt dit opgebouwd. De professionals van de organisatie benadrukken dan ook dat elke vrijwilliger in zijn of haar eigen proces zit om de belastbaarheid weer op te bouwen. Daarnaast erkennen zij ook dat veel vrijwilligers te kampen hebben met andere problematiek, zoals geestelijke problemen, gezondheidsproblemen, een gebrek aan zelfvertrouwen, een gebrek aan een netwerk, het verkeren in sociaal isolement, etc.. Deze

---

¹⁹ Hier zal later in deze paragraaf op teruggekomen worden.

problemen zorgen er dan ook voor dat elke deelnemer door een eigen proces gaat om daar (deels) uit te komen.

“Mensen komen wel eens te laat, mensen komen ook wel eens niet opdagen, maar je moet het altijd zien vanuit het proces waar ze dan in zitten. De weg naar Rome is niet in één dag gebouwd. En zeker als je het hebt over mensen die al zo lang niet op een afspraak hoeven te komen, geen dagritme hebben, geen notie hebben van hoe het is om van negen tot vijf ergens aanwezig te moeten zijn. Ja daar moet je echt rekening mee houden en daar moet je ook flexibel in zijn (Respondent 11).”

“Kijk met woorden ga je bepaalde mensen vloeren, tot de grond zetten. Niet agressief, want dan los je niks op. Maar gewoon rustig met mensen praten en dat lukt wel. En goed uitleggen. Je moet echt soms met bepaalde mensen geduld hebben (Respondent 13).”

De professionals zijn dus van mening dat elke deelnemer in een proces zit. Zij vinden het dan ook belangrijk om hier begrip voor op te brengen en eventuele misstappen, wanneer zij bijvoorbeeld een keer niet op komen dagen, niet direct af te straffen. Het korten van de uitkering is dan ook een maatregel die zelden door de geïnterviewde professionals wordt gebruikt. Zij zien deze misstappen liever in het proces van de vrijwilliger en proberen daar zo flexibel mogelijk mee om te gaan door dit op andere manieren op te lossen (bijvoorbeeld met een gesprek waarin de eventuele consequenties van verzuim duidelijk worden gemaakt).

Ook de manier waarop de professionals van de organisatie contact hebben met de vrijwilligers valt op. Dit gebeurt op een directe manier, waarbij de vrijwilligers met hele uiteenlopende zaken bij de professionals terecht kunnen.

“Nou ja de vrijwilliger heeft in principe direct contact met mij. Die valt onder mij. Als er wat is, dan maken we altijd de afspraak, kom naar mij [...] Maar ze werken volgens een vrij strikte werkmethode, waarin staat wat ze wel en niet kunnen doen en waar ze naar toe kunnen als er problemen of klachten of iets anders aan de hand is. Alles, maar ook over hun persoonlijke leven. Want in principe begeleid ik deze mensen niet alleen bij vrijwilligerswerk. Want vrijwilligerswerk is een methode om te werken aan problemen in iemand zijn eigen situatie (Respondent 11).”

“En ook zeggen van luister als er bepaalde dingen niet goed gaan of je ziet ergens tegen op of het lukt niet, geef het aan. Blijf niet ploeteren of ga niet weg en kom niet meer terug, maar kom gewoon terug bij mij en geef aan wat er is en dan kijken we naar iets anders. En dat is helemaal geen probleem (Respondent 12).”

Zij proberen de vrijwilligers het gevoel te geven dat er iemand voor hen is, waar ze bij terecht kunnen met vragen of problemen. Het is belangrijk dat er in dit proces iemand is die verantwoordelijkheid draagt. De professionals stellen dan ook dat de vrijwilligers het nodig lijken te hebben dat zij ergens terecht kunnen met vragen of als er situaties zijn waarbij zij niet weten wat ze moeten doen, of waar zij zich niet prettig bij voelen. Er moet een persoon zijn waar ze op terug kunnen vallen en die ze kan helpen, op wat voor manier dan ook. Dit heeft dus niet alleen betrekking op het vrijwilligerswerk zelf, maar ook op het persoonlijke domein van de deelnemers. Deze rol proberen de professionals op zich te nemen, zodat de vrijwilligers het gevoel krijgen dat er iemand is die ze niet alleen maar aan het werk probeert te zetten, maar die tevens om ze geeft en ze probeert te helpen.

Het contact tussen de organisatie en de deelnemers wordt dus door de professionals van de organisatie positief ervaren. Zij steken er veel tijd en energie in en proberen er voor te zorgen dat de deelnemers het gevoel krijgen dat zij geholpen worden en dat er naar hen als individu gekeken wordt. Op deze manier proberen zij de deelnemers zo persoonlijk en flexibel mogelijk te begeleiden, waarbij de deelnemers altijd op hen terug kunnen vallen en bij hen terecht kunnen met vragen of problemen. Zij proberen de deelnemers in hun waarde te laten. Hier dient echter wel kritisch bij stil te worden gestaan, aangezien dit de visie van de professionals is en in de praktijk niet altijd het geval blijkt te zijn. Zoals in de vorige paragraaf te zien was, zijn de deelnemers die een cursus volgen lang niet zo te spreken over de manier waarop er met hen om wordt gegaan. Zij hebben het gevoel dat ze onder hun niveau bezig zijn en dat er niets met hun kwaliteiten en wensen wordt gedaan. Zo kunnen de professionals van de organisatie het ideaal hebben om elke deelnemer op maat te helpen en in hun waarde te laten, maar wordt dit in de praktijk niet door iedere deelnemer zo geïnterpreteerd en is er nog genoeg ruimte tot verbetering. Zo dient er meer tijd en aandacht aan de deelnemers die een cursus volgen te worden besteed om ook hen het gevoel te geven dat zij in hun waarde worden gelaten en dat er naar hun wensen en kwaliteiten gekeken wordt.

Contact heeft altijd twee kanten en om het contact tussen de deelnemers en de organisatie helder te typeren, is het noodzakelijk dat dit contact ook vanuit het perspectief van de deelnemers wordt onderzocht. Naar aanleiding van de interviews met de deelnemers kan er gesteld worden dat zij over het algemeen tevreden zijn over het contact tussen hen en Pit010, maar dat zij toch wel sommige dingen missen.

“Ja, hier ben je ergens gezet en zie je, hoor je niks meer [...] Ik merk dat mensen worden gezet om iets te doen, maar hebben nog nooit gedaan. Er wordt ook niet begeleid, maar ook niet daarna: Gaat goed? Ik heb echt geluk dat ik kan zelfstandig alles doen. Ik vind heel erg leuk, maar sommige

mensen. Daarom ik heb die nazorg ook niet nodig, maar ik mis dat wel, die waardering (Respondent 6)."

De deelnemers die cursussen volgen bij Pit010 kaartten, zoals ook in de vorige paragraaf besproken is, aan dat zij deze cursussen het liefst iets meer op hun niveau hadden gezien. Daarnaast missen enkele deelnemers wat begeleiding, waardering en nazorg. Dit geeft nogmaals aanleiding om te veronderstellen dat het ideaal van de professionals om elke deelnemer de begeleiding te geven die zij nodig hebben niet altijd in de praktijk komt. Deelnemers missen wel degelijk een vorm van begeleiding en nazorg en er zijn punten waar de professionals in de ogen van de deelnemers in tekort schieten.

Desalniettemin vinden de deelnemers wel dat het contact tussen hen en de organisatie op zich positief is en de meeste deelnemers vinden dat zij goed worden behandeld en dat er met respect met hen om wordt gegaan.

"Ja hoor, ik word goed behandeld. Ja, ja, als ik ziek ben, belt Y.²⁰ niet van oh waar ben je en waarom kom je niet. Hij is aardig, lief. Hij maakt geen problemen. Als ik te laat kom, vijf of tien minuten, hij zegt niet van waar was je, waarom ben je niet op tijd. Hij is niet streng (Respondent 10)."

"Hartstikke goed. Er wordt goed voor me gezorgd. Als ik pauze wil, dan kan ik die zo krijgen. Ik lijd aan diabetes, dus ik heb dat nodig [...] Je wordt begrepen. Dus als ik zeg ik moet gaan eten, dan vraagt hij niet waarom. Hij weet dat ik dan behoefte heb aan eten, omdat ik wat laag zit. Dus ja dat is het (Respondent 8)."

"Is goed [...] Geen problemen. Als iets gebeurt of iets vragen, gewoon altijd bij Y. vragen en hij helpen en vertellen [...] Als wij iets vragen, en Y. gezien, Y. mag ik met jou praten? Oke. Als hij tijd, dan wij praten. Geen probleem. Ja, hij altijd zeggen oké. Hij niet zeggen nee geen tijd (Respondent 3)."

De deelnemers voelen zich dus, los van enkele punten die zij missen, over het algemeen gewaardeerd en begrepen. Er wordt geluisterd naar ze en er wordt niet direct met een sanctie bedreigd wanneer zij een keer wat later zijn of een keer niet kunnen komen werken. Dit aspect komt dan ook overeen met de intentie van de organisatie om deelnemers individueel te bekijken en eventuele misstappen te zien in het licht van het proces waar de deelnemers in zitten. Deze omgangsvorm wordt over het algemeen positief ervaren door de deelnemers.

---

²⁰ Y. is de participatiemakelaar van de Pit010 Campus. Hij stuurt de mensen daar aan en is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken.

Zo wordt het directe contact tussen de professionals van Pit010 en de deelnemers over het algemeen positief ervaren. De deelnemer staat rechtstreeks in contact met de professional en de professional probeert dit contact zo individueel mogelijk te houden, zodat er altijd ruimte is voor de deelnemers om met problemen of vragen aan te kloppen. Daarbij worden eventuele misstappen niet direct bestraft, maar staat het proces waar elke deelnemer in zit centraal. De organisatie tracht zich dan ook zo flexibel mogelijk op te stellen. De deelnemers missen, ondanks deze intenties van de professionals, toch soms wat nazorg en begeleiding. Zo lijkt er dus in sommige gevallen een verschil te zijn tussen wat een deelnemer volgens een professional nodig heeft in het contact en waar de deelnemer zelf behoefte aan heeft. Een betere communicatie tussen beide partijen zou deze verschillen weg kunnen nemen en het contact bevorderen. Daarnaast verschillen de deelnemers in hun motivatie. Ondanks dat dit vaak in een later stadium omslaat, hanteren sommige deelnemers in het begin een plichtmatige houding als uiting van verzet. Dit verschil in motivatie zou gevonden kunnen worden in het verschil tussen de identiteit die deelnemers vanuit de overheid toegewezen krijgen en de identiteit die zij zichzelf toewijzen. De identiteit die zij toegewezen krijgen vanuit de overheid is er één waarvan wordt veronderstelt dat dit een achtergestelde is. Vrijwilligerswerk moet immers als tegenwicht fungeren aan de problematiek waarmee zij te kampen zouden hebben. Een verschil tussen deze identiteit en de identiteit die deelnemers zichzelf toewijzen kan leiden tot verzet tegen deze machtsverhouding (Bolhuis & Meereboer:1995). Desondanks wordt het contact in grote lijnen positief ervaren en dit zou een eventuele verklaring voor de positieve ervaringen, waarderingen en opbrengsten van de deelnemers van Maatschappelijke Inspanning kunnen zijn.

Interactie met sociale dienst en implicaties hiervan

Tijdens de interviews met de deelnemers kwam naar voren dat zij eigenlijk zelden tot geen contact hadden met de sociale dienst. Zij waren dan ook niet erg te spreken over de manier waarop de sociale dienst met hen omging en hen attendeerde op de verplichting van het doen van een tegenprestatie voor hun uitkering.

“Eigenlijk, ik heb eerst afspraak daar. Bij sociale dienst. Zij gelijk zeggen: ‘Schoonmaken.’ Hun niet vragen en zeggen: ‘Wat wil je doen, wat ga je doen?’ Gelijk zeggen: ‘School klaar, schoonmaken.’ Niet vragen hè. Dan ik zeggen ik heb een plek gevonden, ik ga daar werken, vrijwilligerswerk doen. Dan is met contactpersoon. Hun goed zeggen, dan is geen probleem (Respondent 3).”

Deze negatieve interactie met de sociale dienst begon voor de deelnemers met de manier waarop hen duidelijk werd gemaakt dat zij vrijwilligerswerk voor hun uitkering moesten gaan doen. Alle deelnemers werden hier op dezelfde manier mee geconfronteerd, namelijk per brief. Zij kregen een

brief thuis gestuurd waarin vermeld stond dat zij vrijwilligerswerk voor hun uitkering moesten gaan doen en dat zij anders gekort zouden worden. Vervolgens werden zij opgeroepen voor een selectiedag bij Pit010, of bij de sociale dienst. In dit laatste geval was er vaak al van tevoren een idee over de aard van het vrijwilligerswerk. De deelnemers die zich bij de sociale dienst moesten melden hadden dan ook niet het idee dat er geluisterd werd naar ze en dat zij enige inbreng hadden. Dit werd dan ook niet gewaardeerd. Deze deelnemers gingen vervolgens zelf zoeken naar iets wat ze wilden en gaven aan bij de sociale dienst dat ze ergens anders vrijwilligerswerk hadden gevonden en dat ze op deze manier aan hun verplichting wilden voldoen.

De vrijwilligers die zich van de sociale dienst bij Pit010 moesten melden waren iets beter te spreken over de verdere gang van zaken. Zij kregen in ieder geval niet het idee dat er al bepaald was wat voor soort vrijwilligerswerk ze moesten doen.

“Nou ik kreeg een brief thuis van de sociale dienst. Ik kreeg een brief dat ik me hier moest aanmelden. En ja, zo ging het [...] Nou ik werd opgeroepen om hier te komen voor een soort intake. Het is een soort groepsverband en daar wordt uitgelegd van wat de bedoelingen zijn (Respondent 4).”

“Ik kreeg een brief van de sociale dienst dat ik vrijwilligerswerk moest gaan doen en dat ik mij hier moest melden. En toen hadden we zo’n gesprek met nog een paar mensen en iedereen vertelde wat ie gedaan had. En toen daarna kwam Y. naar mij toen en vroeg of ik het niet wat vond om hier computerlessen te gaan geven (Respondent 15).”

Zo konden de deelnemers die zich bij Pit010 moesten melden meer inbreng geven en hadden zij zelf ook een stem in wat zij wilden gaan doen. Dit gebeurde via een intakegesprek waarvoor zij middels een brief van de sociale dienst waren uitgenodigd. Tijdens deze intakegesprekken kwamen er steeds groepen mensen bij elkaar. Tijdens deze groeps gesprekken vertelde iedereen wat hij of zij al gedaan had en wilde gaan doen. Vaak rolden zij hierdoor vanzelf in het vrijwilligerswerk wat ze zijn gaan doen. Zo werden zij bijvoorbeeld benaderd door de participatiemakelaar van Pit010 om een vrijwilligersfunctie uit te gaan voeren, of stroomden zij uit een cursus door naar vrijwilligerswerk binnen de Pit010 Campus. Het contact met de sociale dienst was nihil gedurende deze periode. Alles verliep via Pit010 zelf. De deelnemers die op deze manier geactiveerd werden om vrijwilligerswerk te doen, lijken dan ook minder moeite te hebben met de activeringsprocedure dan de deelnemers die zich bij de sociale dienst zelf moesten melden.

Enmaal aan de slag als vrijwilliger is er opvallend genoeg nauwelijks meer contact met de sociale dienst.

“Met niemand. Ik heb geen contact met sociale dienst. Niemand belt of.. Ja soms brief, maar verder.. Nee. Ik ook nooit bellen. Ja soms bellen om iets vragen of veranderen. Iets gebeurd, dan bellen. Maar nee, ik bel niet, zij bellen niet (Respondent 16).”

“Met sociale dienst? Nee. Ik weet niet eens wie mijn klantmanager is. Elke keer is een andere persoon, elke keer. Ze nemen ook niet contact met mij. Gewoon telefoon, nee. Alleen niet van mij, ook niet van hun. Is geen contact eigenlijk. als ik nodig heb, kan ik bellen, alleen ik weet niet wie mijn contact is (Respondent 9).”

De sociale dienst bemoeit zich verder niet met de deelnemers en neemt zelden tot nooit contact op met de deelnemers om te vragen hoe het met ze gaat en of ze het vrijwilligerswerk nog leuk vinden. De deelnemers geven dan ook te kennen dat zij eigenlijk alleen contact met de sociale dienst hebben, wanneer zij daar zelf behoefte aan hebben. Sommige deelnemers hebben zelfs zo weinig contact dat zij niet eens weten wie hun klantmanager is. Zij nemen contact op als er iets wijzigt in hun situatie of als zij iets willen vragen. Verder laat de sociale dienst ze met rust.

Aangezien het contact met de sociale dienst zo beperkt is, typeren de deelnemers het contact met de sociale dienst op basis van de brieven die zij krijgen en de enkele gesprekken die zij hebben gevoerd met iemand van de sociale dienst.

“Nee, je moet doen en klaar. It remind me of a time of slavery. Van ik ben de baas hier. Ik heb het voor het zeggen en jij moet maar doen wat ik wil. En als jij niet doet wat ik wil, dan heb je geen geld (Respondent 4).”

“Ja, je bent meer een nummer. Dat klinkt misschien negatief, maar ik zie niet in dat ze mij ineens expliciet of exceptioneel wegzetten. Het is alleen, ja een nummer is het wel. En daarnaast zeggen ze ja dit en dit en dit en dan lijkt het wel of ze je eigenlijk willen demotiveren, ontmoedigen. Dat ze je eigenlijk alle gras onder de voeten willen wegmaaien (Respondent 2).”

Op basis van deze ervaringen wordt bij de deelnemers dus niet de indruk gewekt dat de sociale dienst hen als een persoon met een eigen verleden en toekomstperspectief behandelt. Ze zijn dan ook niet echt te spreken over de manier waarop het contact tussen hen en de sociale dienst verloopt en hebben meer het gevoel dat zij door de sociale dienst als een nummer worden behandeld dat afgewerkt moet worden. Deze gevoelens komen voornamelijk, doordat het weinige contact dat plaatsvindt erg onpersoonlijk is (vaak per brief) en de deelnemers niet het gevoel hebben dat er naar

ze geluisterd wordt. De situatie wordt zeer simplistisch voorgelegd aan de deelnemers; of je gaat vrijwilligerswerk doen of je wordt gekort.

Het is dan ook opvallend om te zien dat het negatieve en beperkte contact met de sociale dienst weinig implicaties lijkt te hebben voor de ervaringen van de deelnemers en de opbrengsten voor hen. Deze blijken immers, over het algemeen, positief te zijn en het slechte gevoel over het contact met de sociale dienst lijkt dit dus niet in de weg te staan. Het negatieve, of beperkte contact met de sociale dienst wordt gecompenseerd door een, voornamelijk, positief contact met de vrijwilligersorganisatie, zoals in de vorige paragraaf besproken is. Het valt dan ook niet uit te sluiten dat beperkt contact met de sociale dienst er juist voor gezorgd heeft dat de deelnemers het vrijwilligerswerk positief gingen ervaren en dat het een positieve invloed heeft op hun leven. Doordat het contact namelijk zo beperkt was, werden de deelnemers niet continu geconfronteerd met het feit dat het vrijwilligerswerk hen verplicht wordt. Door de absentie van een controlerende sociale dienst verdwijnt het verplichte karakter steeds meer naar de achtergrond, waardoor de deelnemers de ruimte krijgen om het vrijwilligerswerk positief te benaderen. Dit is echter een veronderstelling die verder niet kan worden bevestigd op basis van de verworven data. Desalniettemin is dit wel in lijn met het idee van Kampen (2013). Hij stelt dan ook dat controles kunnen leiden tot twijfels bij de uitkeringsontvangers dat zij zelf gebaat zijn bij het doen van vrijwilligerswerk en dat dit in hun eigen belang is (Kampen:2013). Hiertegenover zou nazorgend contact met de sociale dienst, waarin de sociale dienst het belang van het vrijwilligerswerk bevestigt, kunnen leiden tot nog betere resultaten. De deelnemers kunnen zich hierdoor gewaardeerd voelen en hun motivatie op peil houden. Daarnaast blijven ze op deze manier het nut van hun inzet inzien. Wanneer dit continu bevestigd wordt, vergroot dit de kans dat de deelnemers de opbrengsten en positieve aspecten op een gegeven moment zelf gaan inzien. Alhoewel ook dit slechts een veronderstelling is die niet bevestigd kan worden door de verworven data, lijkt Kampen (2013) ook deze veronderstelling te delen. Zo stelt hij dat contact waarin professionals het belang van het vrijwilligerswerk bevestigen negatieve gevoelens kan voorkomen. Gevoelens van nutteloos-, richtingloos- en uitzichtloosheid liggen immers op de loer en kunnen in de kiem gesmoord worden, wanneer professionals nazorgend contact onderhouden met de deelnemers (Kampen:2013). Op basis van de data van dit onderzoek blijft het echter enigszins lastig om een helder inzicht te verkrijgen in de implicaties van het contact met de sociale dienst, aangezien alle deelnemers nauwelijks tot geen contact met de sociale dienst hebben. Desalniettemin zou een betrokken, dwangloze houding de positieve ervaringen en opbrengsten naar een hoger plan kunnen tillen.

5. Conclusie & Discussie

In dit onderzoek is er dus gekeken naar de opbrengsten en de ervaringen en waarderingen van het geleid vrijwilligerswerk in de Rotterdamse wijk Pendrecht. Hierbij is zowel de kant van de deelnemers van Maatschappelijke Inspanning, als de kant van de organisatie waar de deelnemer vrijwilligerswerk verricht belicht. Op basis van de interviews en het participierend observatiewerk, kan er geconcludeerd worden dat het geleid vrijwilligerswerk over het algemeen positief wordt ervaren. Zo zijn de professionals van de organisatie erg te spreken over het feit dat mensen met een uitkering vrijwilligerswerk binnen hun organisatie doen. Zij erkennen echter wel dat sommige deelnemers in het begin erg gemotiveerd moeten worden en dat de voordelen van het vrijwilligerswerk benadrukt dienen te worden. Vooral het contact tussen de organisatie en de deelnemers speelt hierbij een grote rol. Hierin dient de organisatie de deelnemers in te laten zien wat de voordelen zijn van het doen van vrijwilligerswerk en heeft de organisatie te maken met zaken als verzuim. Hier gaat Pit010 op een flexibele manier mee om. Zij probeert eventuele misstappen te zien in het kader van het proces waar een vrijwilliger in zit en dit pakt over het algemeen goed uit. De vooraf opgestelde verwachting dat de ervaringen en waarderingen van de professionals van de organisatie bepaald worden door de houding en het functioneren van de vrijwilliger wordt dus niet bevestigd. Een negatieve houding van een deelnemer heeft nauwelijks invloed op de manier waarop het vrijwilligerswerk door de professionals van de organisatie ervaren wordt. Dit wordt juist als een uitdaging gezien. Kampen (2013) onderschrijft het belang van de afwezigheid van controle als uiting van dwang, aangezien het een belemmering kan veroorzaken van het gevoel dat vrijwilligerswerk in het belang van de deelnemers zelf is. Door het uitblijven van een dwangmatige controle, wordt de kans dat deelnemers meewerken vergroot (Kampen:2013) en de professionals van Pit010 lijken dit in te zien. Naast de moeite en tijd die de professionals moeten steken in het motiveren van de deelnemers in de beginfase wordt de inzet van de deelnemers positief ervaren. Dit geldt over het algemeen ook voor de deelnemers zelf, zij het niet dat de deelnemers die een cursus volgen minder positief zijn. Zij missen in hun lesstof een bepaald niveau en hebben niet het idee dat wat zij leren nieuw voor hen is of ze kan helpen bij het vinden van een betaalde baan. Het activeren an sich lijkt hier belangrijker dan er voor te zorgen dat deelnemers een zinvolle activiteit uitvoeren voor zichzelf of iemand anders.

Wanneer we kijken naar de opbrengsten van het vrijwilligerswerk voor de deelnemers, kunnen we concluderen dat het vrijwilligerswerk een aantal opbrengsten met zich mee brengt die voor vrijwel elke deelnemer opgaan. Zo geven alle deelnemers te kennen dat zij door het doen van vrijwilligerswerk meer sociale contacten hebben opgedaan en meer mensen hebben leren kennen. Dit fungeert als tegenwicht aan het sociaal isolement waar werklozen zich in kunnen bevinden volgens Tazelaar en Sprengers (2004). Ook heeft het vrijwilligerswerk een positief effect op de

dagbesteding van de deelnemers en geeft het hen meer structuur. Dit is een aspect van zelfredzaamheid wat door Fassaert et al. (2013) benoemd wordt. Daarnaast geven de deelnemers aan dat zij door het vrijwilligerswerk nieuwe vaardigheden leren. Kampen (2010) ziet dit in het kader van *employability*, waarbij deze nieuwe vaardigheden uiteindelijk de kans op betaald werk zou moeten vergroten. Tenslotte zorgt het vrijwilligerswerk voor het gevoel bij alle geïnterviewde deelnemers dat zij zinvol en nuttig bezig zijn, een gevoel wat zij daarvoor niet hadden. Dit is volgens Elshout et al. (2013) dan ook een manier waarop werklozen hun zelfrespect terug kunnen winnen. Er zijn dan ook deelnemers die door het doen van vrijwilligerswerk meer zelfrespect en zelfvertrouwen krijgen. Alhoewel dit niet voor elke deelnemers opgaat, immers niet alle deelnemers hebben hun zelfvertrouwen verloren door hun werkloze positie, gaat dit mechanisme voor de deelnemers met een gebrek aan zelfrespect en zelfvertrouwen wel degelijk op. Doordat zij weer betekenis en zin terugvinden in hun leven, herwinnen zij hun zelfvertrouwen en zelfrespect. Daarnaast heeft het vrijwilligerswerk voor deelnemers met gezondheidsproblemen een positief effect op hun gezondheid, zowel psychisch als fysiek. Werklozen kunnen te maken hebben met een complexe problematiek, waar medische en psychische problemen ook onder vallen (De Gier et al.:2008, de Beer:2002, Fons:2010). Het vrijwilligerswerk zorgt voor afleiding, waardoor depressies en gevoelens van ongeluk (soms tijdelijk) naar de achtergrond kunnen geraken. Ook fysieke pijntjes en kwaaltjes kunnen verminderen bij deelnemers die daar last van hebben. Deelnemers die voor hun gevoel geen controle meer over hun leven hadden, kunnen deze controle weer enigszins terugkrijgen door het vrijwilligerswerk. Dit komt voornamelijk, doordat zij inzien dat zij zelf andere mensen kunnen helpen en doordat zij structuur in hun leven terug krijgen. Het is een mechanisme die op basis van Kampen (2010) en Rappaport (1987) verwacht kon worden. Zo wordt de *empowerment* (het hebben van de controle over het eigen leven (Kampen:2010)) van de deelnemers vergroot en dat is een belangrijke doelstelling van de gemeente Rotterdam. Deze *empowerment* wordt vaak geassocieerd met de term zelfredzaamheid en in dit onderzoek zijn de veranderingen met betrekking tot een aantal aspecten²¹ van zelfredzaamheid onderzocht. Naast de vermelde veranderingen in de dagbesteding, gezondheid (fysiek en geestelijk) en het sociale netwerk van de deelnemers, kan het vrijwilligerswerk ook invloed hebben op de gezinsrelaties. De deelnemers met kinderen geven voornamelijk aan dat dit het geval is. Doordat zij namelijk vrijwilligerswerk doen, kunnen zij het goede voorbeeld aan hun kinderen geven en krijgen hun kinderen ook meer vertrouwen in hun eigen toekomst. Zo heeft het doen van vrijwilligerswerk dus aardig wat invloed op de zelfredzaamheid van de deelnemers. De hierboven genoemde opbrengsten vallen vaak samen met positieve ervaringen, waarderingen en een positief contact met de professionals van de vrijwilligersorganisatie. Er kan dan ook gesteld worden dat de

---

²¹ Dit zijn, zoals eerder vermeld, de domeinen dagbesteding, gezinsrelaties, geestelijke gezondheid, fysieke gezondheid, sociaal netwerk en participatie (Fassaert et al.:2013).

vooraf opgestelde verwachting dat uitkeringsontvangers meer baat hebben bij de opbrengsten van het vrijwilligerswerk wanneer het contact met de professionals positief verloopt bevestigd wordt. Ook de verwachting dat uitkeringsontvangers meer baat hebben bij de opbrengsten van het vrijwilligerswerk indien zij het vrijwilligerswerk positief ervaren en waarderen kan worden bevestigd. Het is echter opvallend dat, ondanks dat de deelnemers nieuwe vaardigheden aanleren, zij de kans op een betaalde baan erg klein inschatten. Zo vergroot het doen van vrijwilligerswerk de kans op betaald werk dus nauwelijks in de optiek van de deelnemers zelf. Dit is ook al door van der Aa (2012) aangetoond. Alhoewel dit geen primair doel van de gemeente Rotterdam is, zou het vrijwilligerswerk wel moeten leiden tot meer participatie van de deelnemers op andere gebieden (Burger:2013). Ook dit is echter niet het geval.

Wanneer er wordt gekeken naar de verschillen tussen ervaringen en waarderingen van de verschillende groepen, kan er geconcludeerd worden dat het grootste verschil tussen de deelnemers zelf is waar te nemen. Binnen deze groep kan er namelijk een onderscheid gemaakt worden tussen deelnemers die vrijwilligerswerk doen en deelnemers die vanuit Maatschappelijke Inspanning een cursus moeten volgen. Deze laatste groep is minder positief dan de eerste groep. Deze cursisten zien het nut van de cursussen slechts beperkt in. Vooral het feit dat zij in een groep zitten met veel niveauverschil in bijvoorbeeld taal en kennis over solliciteren wekt frustratie. Zij missen begeleiding en een op maat gemaakt plan, waarbij de aspecten waarin zij nog tekort komen bijgespijkerd worden. Zij hebben nu nog vaak het idee dat ze bezig zijn, omdat het moet. Dit zou opgelost kunnen worden door een programma per individu te maken, waarbij zowel de sterke als zwakke punten van een deelnemer duidelijk worden.

Verder zou de beperkte rol van de sociale dienst een rol kunnen spelen in het realiseren van meer opbrengsten en nog betere ervaringen van het vrijwilligerswerk. Waar de sociale dienst nu een erg terughoudende rol lijkt te hebben, aangezien de deelnemers nauwelijks tot geen contact met de sociale dienst hebben, zou nazorgend contact, waarin het nut van het vrijwilligerswerk benadrukt wordt, de positieve resultaten kunnen bevorderen. Het is echter belangrijk dat dit contact geen controlerend karakter heeft, aangezien dit een averechts effect kan veroorzaken, waarbij de deelnemers het gevoel kunnen krijgen dat zij de controle verliezen en zodoende het eigen belang uit het oog verliezen (Kampen:2013). Een situatie waarbij de sociale dienst de plicht om vrijwilligerswerk te doen voorzichtig en subtiel aankaart en waarbij zij tijdens het vrijwilligerswerk nazorgend contact onderhoudt waarin het belang van het vrijwilligerswerk wordt bevestigd, zou voor nog positievere ervaringen en opbrengsten kunnen zorgen. Daar waar Pit010 deze rol in de huidige situatie probeert op te pakken, door flexibel met controle en sancties om te gaan en misstappen in het kader van het proces van een deelnemer te zien, zou een soortgelijke, aanvullende rol van de sociale dienst dit naar een hoger plan kunnen tillen.

Ondanks dat dit onderzoek enkele waardevolle inzichten verschaft, heeft dit onderzoek ook haar beperkingen waar bij stil gestaan dient te worden. Zo heeft dit onderzoek slechts één enkele case uitgediept, waardoor de resultaten niet generaliseerbaar zijn. Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen dan ook geen uitspraken worden gedaan voor andere cases, aangezien contextuele factoren, zoals de vrijwilligersorganisatie en het contact tussen de organisatie en de deelnemers, een belangrijke rol spelen in de totstandkoming van de resultaten. Daarnaast biedt dit onderzoek enkel inzicht in de opbrengsten, ervaringen en waarderingen van de organisatie en de geleide vrijwilligers voor het vrijwilligerswerk wat in dit onderzoek onderzocht is. Geleide vrijwilligers met ander vrijwilligerswerk, zoals mantelzorg, kunnen andere belevingen en ervaringen hebben. Dit geldt ook voor andere organisaties waar in het kader van Maatschappelijke Inspanning mee wordt samen gewerkt. Zodoende kunnen ook hier geen uitspraken over gedaan worden. Tenslotte heeft de verworven data betrekking op deelnemers met verschillende leeftijden, nationaliteiten, huishoudens en woonsituaties. Er is dus niet duidelijke welke opbrengsten en ervaringen voor welke specifieke groep gelden. Ondanks deze beperkingen biedt dit onderzoek wel degelijk inzicht in de activiteiten die actief geworden uitkeringsontvangers tijdens het geleid vrijwilligerswerk kunnen doen en hoe deze inzet in de praktijk verloopt. Ook wordt er inzicht gegeven in de opbrengsten, ervaringen en waarderingen die dit beleid met zich mee kan brengen. Dit alles kan tot een completer begrip van het geleid vrijwilligerswerk in Rotterdam leiden. Daarnaast kan dit onderzoek een idee vormen over de praktische implicaties die de Participatiewet, die per 1 januari 2015 in zal gaan, heeft en kan, met inachtneming van de contextuele factoren, als evaluatie fungeren van het overheidsbeleid ten aanzien van de Participatiewet. Tenslotte heeft dit onderzoek een idee gevormd over hoe de negatieve gevolgen van langdurige werkloosheid door middel van vrijwilligerswerk doorbroken kunnen worden en heeft het zodoende een bijdrage aan de bestaande literatuur geleverd. Daar waar eerder onderzoek zich uitsluitend op de gevolgen voor uitkeringsontvangers heeft gericht (vgl. Kampen:2010, Kampen:2013, Elshout et al.:2013, van der Aa:2012), belicht dit onderzoek ook de ervaringen en waardingen van de betrokken organisatie en het contact tussen de deelnemers en de betrokken organisatie en de sociale dienst.

Desondanks blijft er voldoende ruimte over voor vervolgonderzoek en is dit ook noodzakelijk om generaliseerbare uitspraken te kunnen doen over de opbrengsten en ervaringen van het doen van vrijwilligerswerk als tegenprestatie voor een uitkering. Zo zou vervolgonderzoek zich kunnen richten op een kwantitatieve analyse van de opbrengsten en ervaringen van geleid vrijwilligerswerk. Daarnaast zou vervolgonderzoek de invloed van het contact tussen de deelnemers en de betrokken organisaties en de sociale dienst verder kunnen verhelderen. Door middel van kwantitatief onderzoek zouden de implicaties van dit contact beter in kaart kunnen worden gebracht. Tevens zou een kwantitatief onderzoek in kaart kunnen brengen in hoeverre de in dit onderzoek gevonden

opbrengsten, ervaringen en waarderingen terug gevonden kunnen worden in andere cases met andere contextuele factoren. Dit zou de houdbaarheid en generaliseerbaarheid van deze onderzoeksbevindingen kunnen vergroten.

6. Literatuurlijst

- Bekkers, R.H.F.P. & Boezeman, E.J. (2011), Geven van tijd: vrijwilligerswerk, In: Schuyt, T.N.M., Gouwenberg, B.M. & Bekkers, R.H.F.P. (2011), Geven in Nederland 2011: Giften, Nalatenschappen, Sponsoring en Vrijwilligerswerk (pp. 96-110), Amsterdam: Reed Business BV
- Bolhuis, P. & Meereboer, T. (1995), De Vrije Productie. Macht en vrijheid bij Arendt en Foucault, Groningen: Rijksuniversiteit Groningen
- Bryman, A. (2012), Social research methods, Oxford: Oxford university press
- Burger, L. (2013), Pendrecht aan de slag! Plan van aanpak, Rotterdam: Gemeente Rotterdam
- Burgerpanel Rotterdam (2013), Rapport Maatregel tegenprestatie WWB. Verkregen op 14 februari 2014 via http://www.burgerpanelrotterdam.nl/werkgroepen/Rapport_Maatregel_tegenprestatie_WWB.pdf
- Coyne, I.T. (1997), Sampling in qualitative research. Purposeful and theoretical sampling; merging or clear boundaries?, *Journal of Advanced Nursing*, 26(3), 623-630
- De Beer, P. (2002), Arbeidsmarktbeleid slechts beperkt succesvol, *Zeggenschap*, 13(3), 8-11
- De Gier, E., Miedema, F., Vrieze, G. & Grevel, S. (2008), "Onder druk wordt alles vloeibaar". Onderzoek naar activering van de granieten kern in de bijstand op de stedelijke arbeidsmarkt, Den Haag: Nicis Institute
- De Volkskrant (2014), Verkregen op 10 februari 2014 via <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/3589498/2014/02/03/Hoofdpunten-bijstand-en-participatiewet.dhtml>
- De Volkskrant (2014), Verkregen op 10 februari 2014 via <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/3548862/2013/11/21/Amsterdam-tegen-verplicht-vrijwilligerswerk.dhtml>
- DeWalt, K.M. & DeWalt, B.R. (2010), Participant observation: A guide for fieldworkers, Lanham (MD): AltaMira Press
- Eisenhardt, K.M. (1989), Building Theories from Case Study Research, *The Academy of Management Review*, 14(4), 532-550
- Elshout, J., Kampen, T. & Tonkens, E. (2013), De kwetsbaarheid van zelfrespect. Hoe geleide vrijwilligers worstelen met emoties, In: Verhoeven, I., Kampen, T. & Verplanke, L. (2013), De affectieve burger. Hoe de overheid verleidt en verplicht tot zorgzaamheid (pp. 219-232), Amsterdam: Van Gennep

- Fassaert, T., Lauriks, S., van de Weerd, S., de Wit, M. & Buster, M. (2013), Ontwikkeling en betrouwbaarheid van de Zelfredzaamheid-Matrix, *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*, 91(3), 169-177
- Fons (2010), Verboden te parkeren. Geschreven op 28 oktober 2010, verkregen op 20 februari 2014 via <http://joblog.vdab.be/fonsleroy/2010/10/verboden-te-parkeren.html>
- Gemeente Rotterdam (2014), verkregen op 6 maart 2014 via <http://www.rotterdam.nl/uitbreidingaanpakmaatschappelijkeinspanning>
- Gemeente Rotterdam (2014), verkregen op 30 maart 2014 via <http://www.rotterdam.nl/maatschappelijkeinspanning>
- Gemeente Rotterdam (2014), verkregen op 25 april 2014 via <http://rotterdam.feiten.info/>
- Hesse-Biber, S.N. & Leavy, P. (2010), *The practice of qualitative research*, Thousand Oaks (CA): SAGE Publications Inc
- Hustinx, L., Meijs, L.C.P.M., ten Hoorn, E. (2010), *Geleid vrijwilligerswerk: een nieuw conceptueel kader*, Gent: Universiteit Gent
- Kampen, T. (2010), *Verplicht Vrijwilligerswerk. De moeizame activering van bijstandsccliënten*, In: Verhoeven, I. & Ham, M. (2010), *Brave burgers gezocht. De grenzen van de activerende overheid* (pp. 41-55), Amsterdam: Van Genneep
- Kampen, T. (2013), *De geluksmachine loopt vast op eigen kracht. Beheersing, bevrijding en erkenning van geleide vrijwilligers*, In: Verhoeven, I., Kampen, T. & Verplanke, L. (2013), *De affectieve burger. Hoe de overheid verleidt en verplicht tot zorgzaamheid* (pp. 93-111), Amsterdam: Van Genneep
- Nicaise, I. (2000), *Activering van uitkeringen*, *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 42(3), 687-700
- Rappaport, J. (1987), *Terms of Empowerment/Exemplars of Prevention: Toward a Theory for Cummunity Psychology*, *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 121-148
- SCP (2009), *Werkloos in crisistijd: Baanverliefers, inkomensveranderingen en sociale gevolgen; een verkenning*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Seawright, J. & Gerring, J. (2008), *Case Selection Techniques in Case Study Research: A Menu of Qualitative and Quantitative Options*, *Political Research Quarterly*, 61(2), 294-308
- Sociale Index Rotterdam (2012), Verkregen op 20 juni 2014 via <http://www.cos.nl/sigt/>
- Tazelaar, F. & Sprengers, M. (2004), *Werkloosheid en sociaal isolement*, *Sociologische Gids*, 51(4), 419-451

- UWV (2014), Verkregen op 10 februari 2014 via <http://www.uwv.nl/Particulieren/themadossiers/participatiewet/index.aspx>
- van Büchem, A.L.J. (1975), Effecten van het voortduren der werkloosheid, een secundaire analyse van gegevens uit een onderzoek onder werklozen, Tilburg: IVA
- Van der Aa, P. (2012), Evaluatie pilots Full Engagement augustus 2011- augustus 2012. In opdracht van SoZaWe/W&I. Sociaal-wetenschappelijke Afdeling (SWA), gemeente Rotterdam
- van Regenmortel, T. (2008), Zwanger van empowerment, Eindhoven: Fontys Hogeschool Sociale Studies
- Wippler, R. (1980), Mentale Incongruenties, Statusinconsistentie en Gevolgen van Werkloosheid. Paper voor het symposium 'Verklarende Sociologie en Grote Maatschappijproblemen' op 6 juni 1980 in het Jaarbeursgebouw te Utrecht, pp. 1-40

7. Bijlagen

Bijlage 1: Itemlijst vrijwilligers:

Kennismaking

- Kunt u vertellen wie u bent?
  - Naam
  - Leeftijd
  - Nationaliteit
  - Huishouden
  - Woonsituatie
- Hoe lang bent u al werkloos?
  - Heeft u vroeger gewerkt?
  - Waarom niet (meer)?

Activeringstraject(*deelvraag 1: aard*)

- Hoe ging het traject van activering voordat u vrijwilligerswerk moest doen?
- Wat voor soort vrijwilligerswerk doet u nu?
- Hoe lang doet u dit vrijwilligerswerk nu?
- Hoeveel uur in de week bent u hier mee bezig?
- Wie heeft er baat bij uw inspanning?
- Hoe bent u op deze plek terecht gekomen?
  - Was het uw eigen keuze?
  - Zo ja, waarom heeft u hier voor gekozen?
  - Zo nee, hoe bent u hier dan terecht gekomen?

Ervaring en waardering(*deelvraag 3: ervaringen*)

- Hoe vind je de participatieplicht die is ingesteld 'in ruil' voor je uitkering?
  - Waarom?
  - Is dit altijd zo geweest?
  - Ziet u uw uitkering als een recht dat u hebt of als iets waar logischerwijs plichten aan zitten?
- Hoe bevalt het verrichten van vrijwilligerswerk?
- Ga je hier met plezier naar toe?
- Hoe vind je de werkzaamheden die je nu verricht?
  - Waarom?
  - Is dit altijd zo geweest?
- Voel je je op je plek binnen deze organisatie?
  - Waarom wel/niet?
- Voel je je op je plek in deze functie/bij deze werkzaamheden?
  - Waarom wel/niet?
- Wat zou er anders kunnen in de organisatie/de werkzaamheden/etc.?
- (In hoeverre speelt het verplichte karakter een rol in uw beleving van het vrijwilligerswerk?)

Interactie(*deelvraag 4: hoe verloopt het contact*)

- Met wie van de gemeente heb je contact als het gaat om het vrijwilligerswerk?
- Hoe is het contact te typeren?
  - Vb. is het tweerichtingsverkeer?
- Hoe behandelt de sociale dienst je?
  - Als ik zeg “zij zien jou als persoon met een verleden en een toekomstbeeld²²” wat zeg jij dan?
- Hoe behandelt de vrijwilligersorganisatie je?

Opbrengsten voor individu²³(*deelvraag 2: oplevering zelfredzaamheid*)

- Ziet u binnen dit vrijwilligerswerk mogelijkheden om:
  - U te ontwikkelen?
  - Vaardigheden aan te leren?
  - Mensen te leren kennen die nuttig voor u zijn?
  - Een betaalde baan te vinden?
  -
- Krijg je van het doen van dit vrijwilligerswerk: (*welzijnsbeleving*)²⁴
  - Een beter zelfvertrouwen?
  - Een gevoel van nuttig zijn?
  - Het gevoel dat je iets zinvol uitvoert?
  - Het gevoel van controle over je leven?
  - Waardering van je omgeving?
- Kunt u aangeven hoe voor u de volgende zaken zijn veranderd na de “vrijwillige inzet”?
  - Dagbesteding
    - Hierbij is te denken aan de structuur van de dag, op tijd opstaan.
  - Gezinsrelaties
    - Hierbij is te denken aan de relatie met uw man en kinderen
  - Geestelijke gezondheid
    - Hierbij is te denken aan stress, neerslachtigheid/somber, gelukkig, zenuwachtig, onrustig slapen ²⁵
  - Fysieke gezondheid
    - Hierbij is te denken aan ziektebeeld, pijn, bloeddruk
  - Sociale netwerk
    - Hierbij is te denken aan nieuwe contacten die opgedaan zijn door het vrijwilligerswerk
  - Participatie in maatschappij
    - Hierbij is te denken aan andere activiteiten die men is gaan ondernemen door activering zoals vrijwilligerswerk, hulp bieden aan burens etc.

---

²²Vgl. Kampen (2010)

²³<http://www.zelfredzaamheidmatrix.nl/LinkClick.aspx?fileticket=LgiwZGgVvMM%3d&tabid=72;>
<http://www.zelfredzaamheidmatrix.nl/LinkClick.aspx?fileticket=td7G0fdlvG8%3d&tabid=72>

²⁴ Literatuurstudie van der Aa; Cohen, 2008; Baines & Hardill, 2008; Gilst, 2011; Farrell & Bryant, 2009

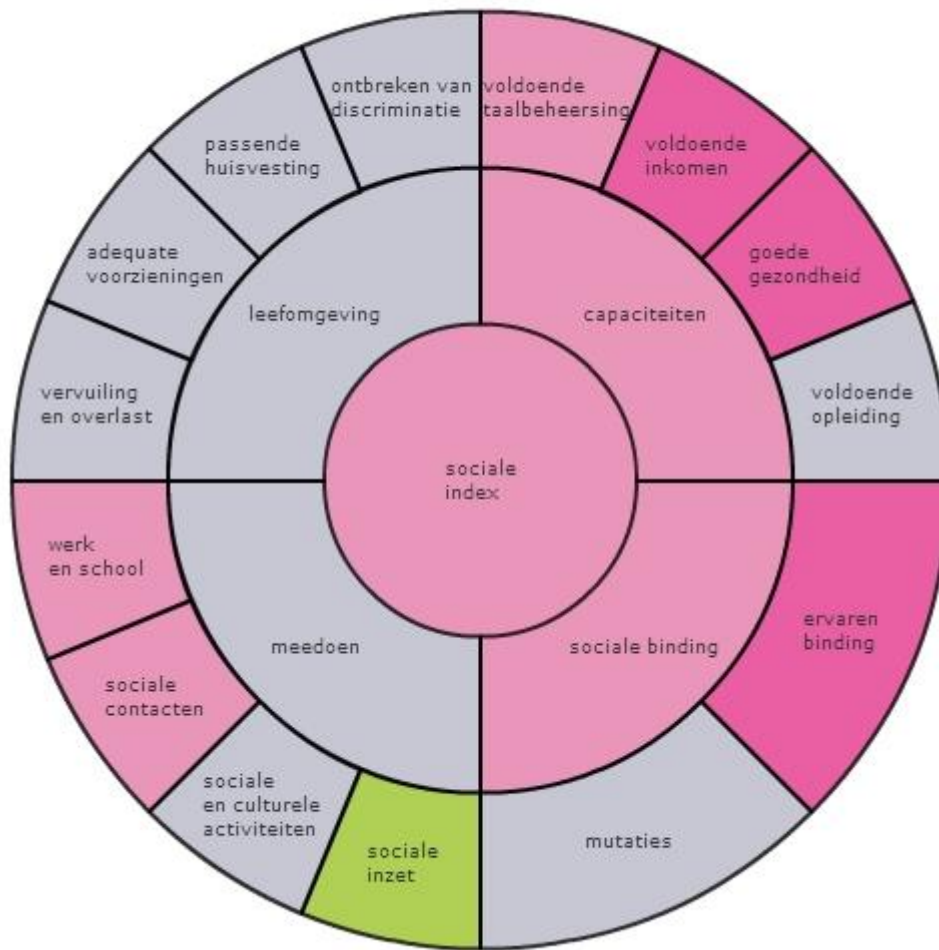
²⁵<http://www.nationaalkompas.nl/gezondheid-en-ziekte/functioneren-en-kwaliteit-van-leven/psychisch-functioneren/psychisch-functioneren-volwassenen/drie-vragenlijsten-voor-het-meten-van-psychische-ongezondheid/>

Bijlage 2: Itemlijst werknemers vrijwilligersorganisatie

- Achtergrondkenmerken:
  - ◆ Kunt u uzelf voorstellen (naam, leeftijd)
  - ◆ Bent u getrouwd of samenwonend?
  - ◆ Heeft u kinderen?
  - ◆ Hoe oud zijn uw kinderen?
  - ◆ Wonen ze thuis?
  - ◆ Waar woont u?

- MBT vrijwilligerswerk:
  - ◆ Wat voor vrijwilligerswerk doen de geleide vrijwilligers?
  - ◆ Wat houden hun bezigheden in de praktijk in?
  - ◆ Hoe lang doen ze dit al?
  - ◆ Hoeveel uur per week doen ze dit ongeveer?
  - ◆ Hoe verloopt het contact tussen de organisatie en de geleide vrijwilligers?
  - ◆ Hoe ervaart u dat? Waarom?
  - ◆ Wat is hun houding mbt het vrijwilligerswerk? (motivatie etc)
  - ◆ In hoeverre koste het u moeite om ze goed te laten functioneren?
  - ◆ Wat levert hun bijdrage op voor de vrijwilligersorganisatie? Waarom?
  - ◆ Maken zij het werk van de vrijwilligersorganisatie lichter? Waarom?
  - ◆ Hoe ervaart u hun bijdrage aan de vrijwilligersorganisatie? Waarom?
  - ◆ Zou u graag meer geleide vrijwilligers bij uw organisatie laten werken? Waarom?

Bijlage 3: Sociale Index Pendrecht 2012 (COS,2012)

Sociale Index - Pendrecht - 2012

■	Sociaal sterk	7,1 en hoger
■	Sociaal voldoende	6,0 t/m 7,0
■	Kwetsbaar	5,0 t/m 5,9
■	Probleem	3,9 t/m 4,9
■	Sociaal zeer zwak	3,8 en lager